

**ZEMSTVON VAINOOJAT JA
LIBERALISMIN HANNIBALIT,¹⁰**

Kirjoitettu kesäkuussa 1901

*Julkaistu ensi kerran joulukuussa
1901, aikakauslehdessä „Zarja”*

N:o 2—3.

Allekirjoitus: T. P.

*Julkaistaan aikakauslehden tekstistä,
joka on tarkistettu sen tekstin
mukaan, mikä julkaistiin vuonna
1907 ilmestyneessä kokoelmassa:
VI. Ilijin, „12 vuoden ajalta”*

№ 2-3

Декабрь
1901-го г.Die
MorgensonneHeft 2-3
Dezember 1901

ЗАРЯ

Соціаль-демократическій
научно-политическій журналъ.
Издается при ближайшемъ
участіи Г. В. Плеханова, В. И.
Засуличъ и П. Б. Аксельрода.

Цѣна 3 руб.

Stuttgart

J. H. W. Dietz Nachf. (G. m. b. H.)

1901

Aikakauslehti „Zarjan“ vuoden 1901 № 2–3 kansilehti; tässä numerossa julkaistiin V. I. Leninin teokset: „Zemstvon vainoojat ja liberalismin Hannibalit“, „Agraarikysymys ja „Marxin arvostelijat““ teoksen neljä ensimmäistä lukua (otsikolla „Herrat „arvostelijat“ agraarikysymyksessä“) ja „Katsaus maan sisäisiin asioihin“.

Kun Venäjän talonpojasta on sanottu, että kaikkein köyhin hän on juuri oman köyhyytensä tajuamisesta, niin Venäjän tavallisesta pieneläjästä tai alamaisesta voidaan sanoa, että hän, joka on köyhä kansalaisoikeuksiltaan, tajuaa erittäin köyhästi oikeudettomuutensa. Niinkuin venäläinen talonpoika on tottunut ulospääsemättömään kurjuuteensa, tottunut elämään syventymättä sen enempiä ajattelemaan tuon kurjuuden syitä ja sen poistamisen mahdollisuutta, niin venäläinen tavallinen pieneläjäkin yleensä on tottunut hallituksen kaikkivaltaisuuteen, tottunut elämään syventymättä ajattelemaan sitä, voiko tuo kaikkivalta pysyä edelleenkin pystyssä ja eikö sen rinnalla ole sellaisia ilmiöitä, jotka jäytävät vanhentunutta valtiojärjestelmää. Erittäin hyvänä „vastamyökkynä” tätä poliittista tietämättömyyttä ja horrostilaa vastaan ovat tavallisesti „salaiset asiakirjat” *, jotka osoittavat, että eivät ainoastaan jotkut hurjat huimapäät tai paatuneet hallituksen viholliset, vaan jopa itse hallituksen jäsenetkin, aina ministereitä ja tsaaria myöten, tajuavat itsevaltaisen hallintamuodon epävakaisuuden ja etsivät kaikenlaisia keinoja parantaakseen asemaansa, joka ei lainkaan tyydytä heitä. Sellaisiin asiakirjoihin kuuluu Witten kirjelmä, Witten, joka riitaannuttuaan sisäasiain ministerin Goremykinin kanssa kysymyksessä zemstvo-laitosten voimaansaattamisesta reunamaissa, päätti erikoisesti nostaa näkyviin omaa tarkkanäköisyyttään ja

* Puhun tietenkin vain siitä — ei lähimainkaan ainoasta eikä läheskään erittäin „voimakkaasti vaikuttavasta” — „vastamyökyä” lajista, jollaisena ovat palnotteet.

uskollisuuttaan itsevaltiudelle laatimalla syytöskirjelmän zemstvoa vastaan*.

Zemstvoa syytetään siitä, että se ei sovellu itsevaltiuteen, että se on perustuslaillinen itse luonteensa puolesta, että sen olemassaolo synnyttää kiertämättömästi kahnausta ja yhteenottoja yhteiskuntapiirien ja hallituksen edustajain välillä. Syytöskirjelämä on laadittu (suhteellisesti) hyvin laajan ja sangen hyvin muokatun aineiston pohjalla, ja koska tämä syytöskirjelämä koskee poliittista (ja sitä paitsi melko omalaatuista) juttua, niin voidaan olla varmoja, että sitä tullaan lukemaan yhtä suurella mielenkiinnolla kuin niitä poliittisten oikeusjuttujen syytöskirjelmiä, joita lehdisämme aikoinaan julkaistiin, ja että siitä on yhtä paljon hyötyä kuin niistäkin.

I

Yrittäkäämme tarkastella, todistavatko tosiasiat paikansapitäväksi sen väitteen, että meidän zemstvomme on perustuslaillinen, ja jos se on sitä, niin missä määrin ja nimenomaan missä mielessä.

Tässä kysymyksessä on varsin tärkeä merkitys sillä kaudella, jolloin zemstvo saatettiin voimaan. Maaorjuuden kukistuminen oli sellainen suuri historiallinen murros, joka ei voinut olla repimättä myöskin luokkien välisiä ristiriitoja peittävää poliisiverhoa. Kaikkein yhteenliittynein, sivistynein ja parhaiten valtiovaltaan tottunut luokka — aatelisto — toi täysin selvästi ilmi pyrkimyksensä rajoittaa itsevaltiuden valtaa edustuslaitosten välityksellä. Witten kirjelmässä oleva muistutus tästä seikasta on erittäin opettavainen. „Julistuksia aateliston yleisen „edustuksen” välttämättömyydestä, „Venäjän maan oikeudesta saada omat valitut edusmiehensä korkeimman vallan neuvostoa varten” esitettiin jo vuosien 1859—1860 aateliskokouksissa”. „Kuultiinpa lausuttavan jopa „perustuslaki”-sanaakin”**. „Eräät läänien talonpoikaisasiain komiteatkin ja komiteain jäsenet, jotka

* *Itsevaltius ja zemstvo*. Finanssiasiain ministerin S. J. Witten salainen kirjelmä, joka on varustettu R. N. S:n esipuheella ja huomautuksilla. „Zarjan”¹¹ julkaisema. Stuttgart, Verlag von J. H. W. Dietz Nachf. (Stuttgart, J. H. W. Dietzin perillisten julkaisema. Toim.) 1901. S. XLIV ja 212.

** Dragomanov. „Zemstvoliberalismi Venäjällä”, s. 4. Kirjelmän laatija hra Witte jättää usein osoittamatta, että hän jäljentää Dragomanovia (vrt. esim. „Kirjelmää”, ss. 36—37 ja mainittua artikkelia, ss. 55—56), vaikka toisissa paikoissa hän taas viittaa häneen.

oli kutsuttu toimitusvaliokuntiin, osoittivat, että on välttämätöntä kutsua yhteiskuntapiirejä osallistumaan hallintaan. „Edustajat pyrkivät selvästi saamaan perustuslain”, kirjoitti Nikitenko päiväkirjassaan v. 1859”.

„Kun vuoden 1861 helmikuun 19 päivän Asetuksen julkisuuteen saattamisen jälkeen nämä itsevaltiuteen perustetut toiveet eivät osoittautuneet likimainkaan toteutuneiksi ja kun lisäksi tämän Asetuksen täytäntönpönanosta syrjäytettiin itsensä hallintakoneiston „punaisimmat” ainekset (kuten N. Miljutin), niin „edustuksen” puolesta esiintyvä liike muodostui yksimielisemmäksi. Se ilmeni ehdotuksissa, joita esitettiin monissa vuoden 1862 aateliskokouksissa ja näissä kokouksissa Novgorodissa, Tulassa, Smolenskissa, Moskovassa, Pietarissa, Tverissä tehdyissä kokonaisissa adresseissa. Merkittävin näistä adresseista on moskovalainen, jossa pyydettiin paikallista itsehallintoa, julkista oikeudenkäyntiä, talonpoikaismaiden pakollista lunastamista, budjetin julkisuutta, painovapautta ja kaikista luokista muodostetun Zemstvoduuman koollekutsumista Moskovaan valmistelemaan ehyttä reformiluonnosta. Jyrkimpiä olivat Tverin aateliston päätökset ja adressi helmikuun 2 päiväältä useiden siviili- ja talousreformien välttämättömyydestä (esimerkiksi säätyjen oikeuksien tasoittamisesta, talonpoikien maiden pakollisesta lunastamisesta) ja „koko Venäjän maan valitujen edusmiesten koollekutsumisesta ainoana keinona helmikuun 19 päivän Asetuksen herättämien, mutta ratkaisematta jättämien kysymysten ratkaisemiseksi tydyttävästi” *.

Niistä hallinnollisista ja oikeusrangaistuksista huolimatta, joiden alaisiksi Tverin adressin alkuunpanijat joutuivat **, — jatkaa Dragomanov, — (sivumennen sanoen, ei suoranaisesti adressin takia, vaan sen takia, että he perustelivat jyrkästi kollektiivista eroaan talonpoikain ja tilanherrain välisten maakiistojen sovintotuomarien virasta) sen hengessä tehtiin julkilausemia vuonna 1862 ja vuoden 1863 alussa eri aateliskokouksissa, joissa laadittiin samalla myöskin paikallisen itsehallinnon luonnoksia.

Tuohon aikaan oli perustuslaillista liikettä „raznotshinetsienkin” keskuudessa, missä se ilmeni salaisina yhdistyksinä ja julistuksina, jotka olivat enemmän tai vähemmän vallankumouksellisia: „Velikoruss”

* Dragomanov. 5. Lyhennetty toisinto „Kirjelmässä”, s. 64, mutta lähtenä ei ole osoitettu Dragomanovia, vaan Dragomanovin siteeraamat „Kolokol” № 126 ja „Revue des deux Mondes” („Vanhan ja Uuden Maanosan Katsaus”. *Toim.*), 1862, kesäkuun 15 päiväiltä.

** Muuten. Hiljattain (tämän vuoden, s.o. vuoden 1901, huhtikuun 19 pnä) kuoli perintötilallaan Tverin läänissä muuan noista aloitteentekijöistä. Nikolai Aleksandrovitsh Bakunin, kuuluisan M. A. Bakuninin nuorempi veli. N. A. yhdessä nuorimman veljensä Aleksejn ja muiden sovintotuomarien kanssa allekirjoitti vuoden 1862 adressin. Tuo adressi, — tiedoittaa N. A. Bakuninista julkaistun artikkelin kirjoittaja eräässä lehdessämme, — aiheutti sen allekirjoittajille rangaistuksia. Vuoden kestäneen vankeuden jälkeen Pietari-Paavalin linnoituksessa vangitut vapautettiin, mutta N. A. ta ja hänen veljeään Alekseita ei armahdettu (sillä he eivät allekirjoittaneet armahdusanomusta), minkä vuoksi heidän ei enää sallittu olla yhteiskunnallisissa viroissa. Tämän jälkeen N. A. ei esiintynyt enää millinkaan eikä voinutkaan enää esiintyä yhteiskunnallisella uralla... Sillä tavalla hallituksemme kosti kaikkein „suurimpien reformien” aikana julkisesti toimineille aatellisille tilanherraille! Ja se tapahtui vuonna 1862, ennen Puolan kapinaa, jolloin jopa Katkovkin ¹⁸ ehdotti yleisvenäläisen Zemski soborin koollekutsumista.

(vuoden 1861 elokuusta marraskuuhun; sen julkaisemiseen osallistui upseereita, kuten Obrutšev y.m.), „Zemskaja duuma” (v. 1862), „Zemlja i volja” (vv. 1862—1863)... „Velikorussin” yhteydessä laskettiin liikkeelle sellaisen adressin luonnoskin, joka piti esitettämän hallitsijalle, kuten monet sanoivat, Venäjän 1000-vuotispäivän juhlallisuksien yhteydessä vuoden 1862 elokuussa”. Tässä adressiluonnoksessa sanottiin muun muassa: „Olkaa niin suosiollinen, hallitsija, ja suvaitkaa kutsua koolle Venäjä-synnyinmaamme jompaan kumpaan pääkaupunkiin, Moskovaan tai Pietariin, Venäjän kansakunnan edustajat, jotta he laatisivat Venäjälle perustuslain...” *

Kun palautamme mieleemme vielä „*Molodaja Rossijan*”¹³ julistuksen, lukuisat vangitsemiset ja „poliittisten” rikollisten (Obrutševin, Mihailovin y.m.) julmat rankaisemiset, joiden huippukohdaksi muodostui Tšernyševskin laiton ja tekemällä tehty tuomitseminen pakkotyövankeuteen, niin meille käy selväksi se yhteiskunnallinen tilanne, joka synnytti zemstvoreformin. Sanoessaan, että „zemstvovaitoksia perustettaessa oli tarkoitus epäilemättä poliittinen” ja että hallituspiireissä „epäilemättä otettiin huomioon” yhteiskuntapiirien liberaaliset ja perustuslailliset mielialat, Witten „Kirjelmä” sanoo vain *puolet* totuudesta. Se pintapuolinen, virkamiesmäinen katsantokanta yhteiskunnallisiin ilmiöihin, jota „Kirjelmän” kirjoittaja osoittaa joka kohdassa, tulee esiin tässäkin, se ilmenee *vallankumouksellisen* liikkeen sivuuttamisessa huomiotta, niiden julmien rankaisutoimenpiteiden hämäämisessä, joilla hallitus *puolustautui* vallankumouksellisen „puolueen” kiivaalta rynnistykseltä. Tosin meidän nykypäiväiseltä näkökannaltamme katsottuna tuntuu kummalliselta puhua vallankumouksellisesta „puolueesta” ja sen kiivaasta rynnistyksestä 60-luvun alussa. Nelikymmenvuotinen historiankokemus on kohottanut suuresti vaativaisuuttamme sen suhteen, mitä voidaan sanoa vallankumoukselliseksi liikkeeksi ja vallankumoukselliseksi rynnistykseksi. Mutta ei pidä unohtaa, että noihin aikoihin, kolmekymmentä vuotta kestäneen Nikolain-aikaisen komennon jälkeen, kukaan ei voinut vielä nähdä etukäteen vastaista tapahtumain kulkua, kukaan ei voinut määritellä hallituksen vastarinnan todellista voimakkuutta, määritellä kansan suuttumuksen todellista voimaa. Demokraattisen liikkeen vilkastuminen Euroopassa, kuohunta Puolassa, tyytymättömyys Suomessa, se, että koko

* Vrt. V. Burtševin teosta „Sadan vuoden ajalta”, s. 39.

sanomalehdistö ja aatelisto vaativat poliittisia reformeja, „Kolokolin” leviäminen kautta koko Venäjän, Tshernyshevskin voimallinen julistajantyö, hän kun osasi sensuurinalaisillakin artikkeleillaan kasvattaa todellisia *vallankumouksellisia*, julistusten leviäminen, talonpoikain kiihtymys, jotka oli „hyvin usein” * sotilaallisen voiman avulla ja verenvuodatuksella *pakoitettava* tunnustamaan „Asetus”, joka ryöväsi heidät puille paljaille, sovintotuomareina toimineiden aatelismiesten joukkokieltäytymiset *tällaisen* „Asetuksen” täytäntöönpanemisesta, ylioppilasliikehtimiset — sellaisten olosuhteiden vallitessa olisi varovaisimmankin ja tervejärkimmämmänkin poliitikon pitänyt tunnustaa vallankumouksellinen purkaus täysin mahdolliseksi ja talonpoikaiskapina — sangen vakavaksi vaaraksi. Tuollaisten olosuhteiden vallitessa itsevaltainen hallitus, joka käsitti korkeimmaksi kutsumukseensa toisaalta pitää hinnalla millä hyvänsä pysyvässä hovin suosikkikunnan ja virkamiesilimatojen armeijan kaikkivaltaa ja edesvastuuttomuutta ja toisaalta tukea riistäjaluokkien pahimpia edustajia,— sellainen hallitus ei

* L. Pantelejev. „Muistelmia 60-luvun vuosilta”, kokoelmassa „Kunniakkaalla paikalla”, s. 315. Tuohon vähäiseen artikkelisiin on koottu eräitä varsin mielenkiintoisia tosiasioita vuosien 1861—1862 vallankumouksellisesta kiihtymyksestä ja poliisitaantumuksesta... „Vuoden 1862 alkuun tultaessa yhteiskunnallinen ilma-
piiri oli äärimmilleen jännittynyt; pieninkin seikka saattoi sysätä elämä-
kulun jyrkästi puoleen tai toiseen. Sellainen merkitys olikin vuoden 1862 toukokuun tulipaloilla Pietarissa”. Ne alkoivat toukokuun 16 pnä, ja erittäin suuria olivat toukokuun 22 ja 23 päivänä — tuona viimeksi mainittuna päivänä oli viisi tulipaloa, toukokuun 28 pnä syttyi palamaan Apraksinin kauppahalli ja paloi laaja alue sen ympärillä. Kansan keskuudessa alettiin syyttää ylioppilaita tuhopolttojen järjestäjiksi, ja sanomalehdet toistivat noita huhuja. „Molodaja Rossijan” julistusta, jossa julistettiin verinen sota koko senaikaiselle järjestelmälle ja tunnustettiin oikeutetuiksi kaikki keinot, pidettiin tahallista tuhopoltoa liikkuvien huhujen vahvistuksena. „Hetä toukokuun 28 päivän jälkeen Pietarissa julistettiin tavallaan sotatila”. Muodostettu erikoiskomitea sai tehtäväkseen ryhtyä *poikkeus-*toimenpiteisiin pääkaupungin suojelemiseksi. Kaupunki jaettiin kolmeen osaan, joiden johdossa oli sotilaskuvernöörit. Tuhopoltoista nostettuja oikeusjuttuja käsittelemään muodostettiin kentäsotaoikeus. „Sovremennik”¹⁴ ja „Russkoje Slovo”¹⁵ lakkauteettiin 8 kuukaudeksi, Aksakovin „Den”¹⁶ lakkauteettiin, julkaistiin ankarat tilapäisohjeet lehdistöstä (ne oli vahvistettu jo toukokuun 12 pnä, s.o. *ennen tulipaloja*). Siis „*elämän kulkua*” suunnattiin jyrkästi taantumuksen puoleen tulipaloista riippumattakin, vastoin hra Pantelejevin mielipidettä) ja ohjeet kirja-painojen valvonasta, seurasi lukuisia poliittisuontoisia vangitsemisia (Tshernyshevskin, N. Sernno-Solovjevitshin, Rymarenkon y.m. vangitsemiset), pyhäkoulut ja kansan lukutuvat suljettiin, julkisten luentojen järjestämislupien saanti Pietarissa tehtiin entistä vaikeammaksi, Kirjallisuusrahaston 2:nen osasto suljettiin, samoin suljettiin jopa Shakkiklubikin.

Tutkimuskomitea ei havainnut tulipaloilla olleen mitään yhteyttä politiikkaan. Komitean jäsen Stolbovski ei kertonut hra Pantelejevulle. „miten hänen onnistui komiteassa vetää selville varjelluimmille tärkeimmät valetoimijat, jotka taisivat olla yksinkertaisia poliisiasiamiesten välikappaleita” (325—326). Näin ollen on olemassa varsin vakavia perusteita ajatella, että *huhut ylioppilas-murhapolttajista olivat poliisilaitoksen liikkeelle laskemia*. Kansan tietämättömyyttä käytettiin siis mitä iljehtävimmällä tavalla hyväksi vallankumousmiesten ja protestoivien parja-
miseksi jopa silloinkin, kun „suurten reformien kausi” oli kuumimmillaan.

voinut menetellä muuten kuin siten, että se tuhoamalla armottomasti yksityisiä henkilöitä, tyranniuden ja riiston tietoisia ja lannistumattomia vihollisia (s.o. „vallankumouksellisen puolueen” „pääpukareita”) peloitteli tyytymättömien suuria joukkoja ja lahjoi niitä pikkumyönnytyksillä. Ken piti parempana pysyä vaiti kuin laverrella tylsiä tai tekopyhiä ylistelyjä „suurelle vapautukselle”, se sai pakkotöitä; niille, jotka puhuivat läikähtyäkseen hallituksen liberalismista ja olivat haltioissaan edistyksen aikakaudesta, annettiin reformeja (*itsevaltiudelle ja riistäjäluokille vaarattomia reformeja*).

Emme halua sanoa, että kaikki tahi vaikkapa muutamatkin hallituskoplan jäsenet olisivat selvästi tajunneet ja johdonmukaisesti ajaneet tätä tahallisesti harkittua taantumuksellista poliisitaktiikkaa. Tietenkin sen eräät jäsenet saattoivat rajoittuneisuutensa vuoksi olla syventymättä miettimään tätä taktiikkaa kokonaisuutena ja olla naiivisti haltioissaan „liberalismista” huomaamatta sen poliisi-kuorta. Mutta yleensä ja kokonaisuudessaan on eittämätöntä, että hallituskoplan kollektiivinen kokemus ja kollektiivinen äly pakoitti heidät toteuttamaan järkkymättä tätä taktiikkaa. Eihän ylimysten ja ylhäisten virkaherrojien suurin osa ole suotta käynyt läpi pitkää oppikurssia Nikolain palveluksessa ja saanut pitkää poliisikoulutusta, voidaan sanoa sen käyneen läpi ummet ja lammet. He muistivat, miten monarkit olivat väliin leikitelleet liberalismia, väliin taas pyöveleinä mestanneet Radishtshejeja ¹⁷ ja „usuttaneet” Araktshejejeja ¹⁸ uskollisten alamaisten kimppuun; he muistivat vuoden 1825 joulukuun 14 päivän ¹⁹ ja suorittivat sitä Euroopan santarmiston tehtävää, jota Venäjän hallitus täytti vuosina 1848—1849 ²⁰. Itsevaltiuden historiallinen kokemus ei ainoastaan pakottanut hallitusta noudattamaan peloittelun ja hajoittamisen taktiikkaa, vaan se kannusti monia riippumattomia liberaalejakin suosittamaan hallitukselle tätä taktiikkaa. Tämän viimeksi mainitun mielipiteen paikkansapitävyyden todisteeksi esitämme Koshelevin ja Kavelinin järkeilyjä. Kirjasessaan „Perustuslaki, itsevaltius ja Zemstvoduuma” (Leipzig, v. 1862) A. Koshelev esiintyy perustuslakia *vastaan* neuvottelevan Zemstvoduuman puolesta ja näkee etukäteen mahdolliseksi tällaisen vastaväitteen:

„Zemstvoduuman koolleikutsuminen merkitsee Venäjän johdattamista vallankumoukseen, s.o. siihen, että meillä toistuu *États généraux* *, joka muuttui Konventiksi ja jonka toiminta päättyi vuoden 1792 tapahtumiin proskriptioineen, giljotiineineen, noyades'eineen ** y.m.” „Ei! herrat,— vastaa Koshelev,— ei Zemstvoduuman koolleikutsuminen raivaa eikä valmistele työvainiota vallankumoukselle, niinkuin te sen käsitätte; pikemminkin ja uskottavimmin sen tekevät hallituksen taholta tapahtuvat arat ja ristiriitaiset toimenpiteet, askel eteen- ja askel taaksepäin, vaikeasti toteutettavat käskyt ja lait, ikeet, joilla kahlehditaan ajatusta ja sanaa; säätyjen ja yksityisten henkilöiden tekoja kahlehtiva poliisivalvonta (julkinen ja vieläkin pahempi—salainen valvonta), eräiden henkilöiden pikkumainen vainoaminen, valtionkassan kavallukset, valtionkassasta maksettavat ylettömät ja järjettömät menot ja palkkiot, valtiomiesten kykenemättömyys ja niiden vieraantuneisuus Venäjältä y.m., y.m. Vieläkin varmempaa on, että maassa, joka on vast'ikään havahtunut monivuotisesta ikeestä, voivat vallankumoukseen (taaskin teikäläisessä mielessä) johtaa sotilaalliset rankaisutoimenpiteet, vankisellit ja karkoitukset: sillä vanhat verihaavat ovat verrattomasti paljon arempia ja kipeämpiä kuin uudet haavat. Mutta älkää pelätkö: sellaista vallankumousia, jollaisen Ranskassa suorittivat muka sanomalehtimiehet ja muut kynäilijät, niinkuin te arvellette, ei meillä tapahdu. Toivomme myös, ettei Venäjällä muodostu (vaikka siitä onkin vaikeampi mennä takuuseen) sellaisten äkkipikaisten ja hurjapäisten yhdistystä, jotka valitsevat murhan tarkoituksenaan saavuttamiskeinoksi. Mutta paljon luultavampaa ja vaarallisempaa on se, että zemstvo-, kaupunki- ja salaisen poliisilaitoksen huomaamatta, hajaannuksen vaikutuksesta, syntyy sopimus talonpoikain ja porvarien kesken, joihin yhtyvät nuori ja vanhempi väki, „Velikorussin”, „Molodaja Rossijan” y.m. kynäilijät ja kannattajat. Sellainen sopimus, joka hävittää kaiken ja julistaa tasa-arvoisuutta ei lain edessä, vaan vastoin sitä (miten verratonta liberalismia! Me kannatamme tietysti tasa-arvoisuutta, mutta ei tasa-arvoisuutta *vastoin* lakia,— lakia, joka hävittää pois tasa-arvoisuuden!), ei historiallista kansan yhteisöä, vaan sen kivulloista jälkeläistä, ei järjen valtaa, jota eräät valtioveijarit niin pelkäävät, vaan raa'an voiman väkivaltaa, voiman, johon he itse niin mielellään turvautuvat,— sellainen sopimus, sanon minä, on meillä paljon mahdollisempi ja se voi olla paljon voimakkaampi kuin maltillinen, hyväätarhoitava ja itsenäinen oppositio hallitusta vastaan, oppositio, joka on niin vastenmielinen byrokraateillemme ja jota he kaikin tavoin ahdistelevat ja yrittävät tukahduttaa. Älkää luulko, että maan sisäisen, salaisen, nimettömän sanomalehdistön puolue on vähälukuisen ja heikko, älkääkään kuvitelkokaan, että olette saaneet käsiinne sen haaraoksat ja juuret; ette ole! kieltämällä nuorisolta mahdollisuuden opiskella loppuun saakka, leimaamalla kepposet valtiorikoksiksi, kaikenlaisella pikkumaisella jahtaamisella ja käyttämisellä te olette ymmenkertaistaneet tuon puolueen voimaa, kylväneet sitä kautta valtannon ja kartuttaneet sitä. Mihin valtiomiehemme turvautuvat tuollaisen sopimuksen ilmaantuessa?— Sotilaaliseen voimaanko? Mutta voidaanko sen varaan varmasti rakentaa laskelmia?” (ss. 49—51).

* — Valtiosäätyjen kokous²¹. *Toim.*

** — joukkohukuttamisineen. *Toim.*

Eikö tämän katkelman räiskyivistä lauseista juonnu aivan selvästi taktikka: on tuhottava „hurjapäät” ja ne, jotka kannattavat „sopimusta talonpoikain ja porvarien välillä”, sen sijaan „hyvää tarkoittava maltillinen oppositio” on tyydytettävä ja hajoitettava se myönnytyksillä? Mutta hallitus osoittautuikin viisaammaksi ja ovelammaksi kuin herrat Koshelevit kuvittelivat ja selviytyi asiasta pienemmillä myönnytyksillä kuin „neuvottelevan” Zemstvoduuman antamisella.

Ja tässä on K. D. Kavelinin yksityiskirje Herzenille, päivätty elokuun 6 p:nä v. 1862: „...Venäjältä saapuvat viestit eivät minun nähdäkseni ole niinkään huonoja. Vangittu onkin Aleksander Solovjevitsh eikä Nikolai. Vangitsemiset eivät minua kummastuta, ja tunnustan, etteivät ne tunnu minusta kuohuttavilta. Vallankumouksellinen puolue pitää kelvollisina kaikkia keinoja kukistaakseen hallituksen, ja hallitus puolustautuu kaikin keinoin. Toista olivat vangitsemiset ja karkoitukset katalan Nikolain aikana. Ihmisiä tuhoutui ajatustensa, vakaumustensa, uskonsa ja puheittensa takia. Toivoisin sinun olevan hallituksen asemessa ja katsoisinpa silloin, miten sinä menettelisit niihin puolueisiin nähden, jotka sekä salaa että julkisesti toimivat sinua vastaan. Pidän Tshernyshevskistä, pidän hänestä oikein kovasti, mutta en ole vielä milloinkaan nähnyt sellaista brouillon'ia” (riitapukaria, toraisaa ja epäsopuista ihmistä, joka kylvää eripuraisuutta), „niin tahditonta ja itsevarmaa henkilöä. Mennä tuohon turhan takia, ihan turhan takia! Nyt ei voi olla enää mitään epäilyä siitä, että tulipaloilla on yhteyttä julistuksiin” *. Siinä on professorimais-lakeijamaisen syvämietteisyyden mallinäyte. Kaikkeen ovat syyllisiä nuo vallankumoukselliset, jotka ovat niin itsevarmoja, että viheltävät alas korulauseilla mahtailevia liberaaleja, niin kiivaita, että toimivat sekä salaa että julkisesti hallitusta vastaan, niin tahdittomia, että joutuvat Pietari-Paavalin linnaan. Tuollaisesta väestä hänkin, liberaalinen professori, tekisi selvän „kaikin keinoin”, jos hän olisi vallassa.

* Siteeraamme Dragomanovin julkaisemasta K. D. Kavelinin ja I. S. Turgenevin kirjeenvaihdosta A. I. Herzenin kanssa. siitä tehdyn saksankielisen käännöksen mukaan: Bibliothek russischer Denkwürdigkeiten, herausgegeben von Th. Schiemann, Bd. 4, S. 65—66. Stuttgart, 1894. (Venäjän kirjallisuuden merkkitösten kirjasto, julkaisija Th. Schiemann, 4. osa, ss. 65—66. Stuttgart, 1894. *Toim.*)

II

Zemstvoreformi oli siis eräs niistä myönnytyksistä, joita yhteiskunnallisen kiihtymyksen ja vallankumouksellisen rynnistyksen aalto valloitti itsevaltaiselta hallitukselta. Pysähdyimme varsin yksityiskohtaisesti tämän rynnistyksen luonnehtimiseen täydentääksemme ja oikaistaksemme „Kirjelmän” sisältöä, kun sen byrokraattinen laatija on hämännyt taistelun, jonka tulosta tuo myönnytys oli. Mutta „Kirjelmässäkin” on melko selvästi kuvattu tuon myönnytyksen puolinaista, pelkurimaista luonnetta:

„Ensi alussa, kun oli juuri ryhdytty suorittamaan zemstvoreformia, aiottiin epäilemättä ottaa ensi askel edustuslaitosten voimaansaattamisen suuntaan*¹; mutta sitten, kun kreivi Valujev tuli kreivi Lanskoin ja N. A. Miljutinin sijalle, tuli varsin selvänä ilmi pyrkimys toimia „sovinnon” hengessä, „helläkätisesti ja vältteleväisesti”, mitä ei itse entinen sisäasiain ministerikään kieltänyt. „Itse hallitukseen ei ole tehnyt itselleen selväksi aikomuksiaan”, sanoi hän noihin aikoihin. Sanalla sanoen, tehtiin yritys, jonka valtiomiehet, ikävä kyllä, toistavat sangen usein ja joka aina antaa kaikille kielteiset tulokset,— yritys toimia vältteleväisesti kahden vastakkaisen mielipiteen välillä ja tyydyttämällä liberaalisia pyrkimyksiä säilyttää vallitseva järjestelmä”.

Ylen huvittava tässä on tuo farisealainen „ikävä kyllä”! Poliisihallituksen ministeri esittää tässä sattumaksi taktiikan, jota tämä hallitus *ei voi olla noudattamatta*, jota se harjoitti tehdastarkastuksesta tehtyjä lakeja ja työpäivän lyhentämislakia säätäessään (kesäkuun 2 p:nä 1897),— jota se harjoittaa nytkin (v. 1901) siten, että kenraali Vannovski liehittelee „yhteiskuntapiirejä”²².

„Toisaalta zemstvolaitoksia koskevaan asetukseen liittyvässä selityskirjelmässä sanottiin, että suunniteltavan lain tehtävänä on paikallisen itsehallinnon periaatteiden niin täydellinen ja johdonmukainen kehittäminen kuin suinkin on mahdollista ja että „zemstvohallinto on vain yhden ja saman valtiovallan erikoinen elin”... Sisäasiain ministeriön silloinen äänenkannattaja „Severnaja Porshta” teki artikkeleissaan hyvin selviä vihjauksia siihen suuntaan, että nuo muodostettavat laitokset tulevat edustuslaitosten koulukseksi.

Toisaalta... zemstvolaitoksia nimitetään selityskirjelmässä yksityisiksi ja yhteiskunnallisiksi laitoksiksi, jotka alistuvat yleisten lakien alaisiksi samalla perusteella kuin eri yhdistykset ja yksityiset henkilöt...

* „Epäilemättä” „Kirjelmän” laatija, joka puhuu Leroy-Beaulieun sanojen perusteella, lankeaa tavalliseen byrokraattimaiseen hiihteluun. Ei Lanskol sen enempää kuin Miljutinkan „epäilemättä” tarkoittaneet mitään todella määriteltyä, ja naurettavaa on, kun Miljutinin vältteleväisiä korulauseita („periaatteessa hän on perustuslain kannalla, mutta pitää sen voimaansaattamista ennenaikaisena”) pidetään „ensi askeleena”.

Sekä itse vuoden 1864 Asetuksen säännökset että varsinkin sisäasiain ministeriön kaikki myöhäisemmät toimenpiteet zemstvolaitosten suhteen todistavat melko selvästi, että zemstvolaitosten „itsenäisyyttä” arkailtiin kovin ja pelättiin antaa näiden laitosten kehittyä tarpeen vaatimalla tavalla, sillä *ymmärrettiin täydellisesti, mihin se johtaa*. (Allelviivaukset kaikkialla meidän.)... „On epäilemätöntä, että ne, joiden tuli viedä zemstvoreformi päätökseen, panivat tuon reformin täytäntöön *vain myönnötyksenä yleiselle mielipiteelle*, jotta, kuten esittelymemoriaalissa sanottiin, „olisii voitu panna raja zemstvolaitosten muodostamisen johdosta kiihtyneille *eri säätyjen turhille toiveille ja vapaille pyrkimyksille*”; samaan aikaan nuo henkilöt käsittivät selvästi sen (? reforminko?) ja *pyrkivät estämään zemstvon kehittymistä tarpeen vaatimalla tavalla*, antamaan sille yksityisluonteen, rajoittamaan sen toimivaltaa y.m. Kreivi Valujev, joka rauhoitteli liberaaleja lupauksilla, ettei ensimmäinen askel tule olemaan viimeinen, ja puhui tahi oikeammin toisti liberaalisen suunnan kannattajien sanoja, että zemstvolaitoksille on välttämättä annettava todellinen ja itsenäinen valta, *yritti jo vuoden 1864 Asetusta laadittaessa rajoittaa kaikin tavoin tuota valtaa ja alistaa zemstvolaitokset tiukan hallinnollisen holhouksen alaisiksi*...

Zemstvolaitokset siinä muodossaan, kuin vuoden 1864 Asetus ne muodosti, eivät olleet yhden johtavan aatteen läpituokemia, vaan kompromissi kahden vastakkaisen suunnan välillä, ja kun niiden muodostaminen alkoi, niin osoittautui, että ne eivät vastanneet sen enempää itsehallinnon perusaatetta, joka oli otettu niiden pohjaksi, kuin sitä hallinnollista rakennettakaan, johon ne oli mekaanisesti sovitettu ja joka sitä paitsi jäi uudistamatta ja uusiin elämän ehtoihin soveltamattomaksi. Vuoden 1864 Asetus yritti sovittaa yhteen yhteensoveltumattomia asioita ja siten tyydyttää samanaikaisesti sekä zemstvoitsehallinnon kannattajia että sen vastustajia. *Ensin mainituille tarjottiin ulkokuori ja toiveita tulevaisuuteen nähden, viimeksi mainittujen mieliksi zemstvolaitosten toimivalla määrättiin äärimmäisen venyväksi*”.

Miten sattuivia sanoja ministerimme toisinaan aivan vahingossa syytävät, kun he haluavat tehdä jalkakampin jollekin virkaveljelleen ja osoittaa syvämielteisyyttään, ja miten hyödyllistä olisi kaikkien kaunosieluisten venäläisten pieneläjien ja kaikkien „suurten” reformien ihailijoiden ripustaa seinälleen kultakehyksiin seuraavat poliisiviisauden ylevät käskyt: „rauhoiteltava liberaaleja lupauksilla, ettei ensimmäinen askel tule olemaan viimeinen”, „tarjottava” heille „ulkokuori ja toiveita tulevaisuuteen nähden”! Varsinkin nykyaikana olisi hyödyllistä tarkkailla noita käskyjä, luettaessa jokaista sanomalehtiartikkelia tai pikku kirjoitusta kenraali Vannovskin „sydämelisestä holhouksesta”.

Näin siis zemstvo oli alunperin tuomittu olemaan Venäjän valtiohallinnon rattaiden viidentenä pyöränä, pyöränä, jonka olemassaolon byrokraatia *salli* vain sikäli, mikäli se ei rikkonut tämän byrokraatian kaikkivaltaa, ja väestön valitsemien

edustajain osuus rajoittui vain pelkkään käytännölliseen työhön, tuon samaisen virkamiehistön määrittelemien tehtävien yksinkertaiseen teknilliseen täyttämiseen. Zemstvoilla ei ollut omia toimeenpanevia elimiään, niiden oli toimittava poliisilaitoksen kautta, zemstvot olivat toisistansa irrallaan, zemstvot alistettiin heti viranomaisen valvontaan. Ja tehtyään myönnytyksen, joka oli sille noin vaaraton, hallitus ryhtyi heti seuraavana päivänä zemstvon muodostamisen jälkeen ahdistamaan ja rajoittamaan sitä järjestelmällisesti: kaikkivoipa virkamieskopa *ei voinut* elää sovussa kaikkien säätyjen valinnallisen edustuslaitoksen kanssa ja se ryhtyi kaikkiin tavoin vainoamaan sitä. Tuota vainoamista koskevista tiedoista tehty yhteenveto, sen ilmeisestä vaillinaisuudesta huolimatta, onkin „Kirjelmän” erittäin mielenkiintoinen osa.

Olemme nähneet, miten pelkurimaisesti ja tyhmästi liberaalit menettelivät 60-luvun alkuvaiheen vallankumouksellisen liikkeen suhteen. Sen sijaan, että olisivat kannattaneet „porvari- ja talonpoikien sopimusta „*Velikorussin*” kannattajien kanssa”, he pelkäsivät tuota „sopimusta” ja peloittelivat sillä hallitusta. Sen sijaan, että olisivat nousseet puolustamaan hallituksen vainoamia demokraattisen liikkeen johtomiehiä, he pesivät farisealaisesti käteensä ja puolustelivat hallitusta. Ja he ovat saaneet oikeudenmukaisen rangaistuksen tuosta suurista lupailevan suunsoiton ja häpeällisen selkärangattomuuden petturipolitiikastaan. Tehtyään selvän miehistä, jotka kykenivät myös *taistelemaan* vapaudesta eikä vain löpöttelemään siitä, hallitus tunsii olevansa kyllin vankka syrjäyttääkseen liberaalit niistäkin vaatimattomista ja toisarvoisista asemista, joita nämä olivat saaneet haltuunsa „päällystön luvalla”. Niin kauan kun „porvari- ja talonpoikain sopimus” vallankumouksellisten kanssa oli vakavana uhkana, itse sisäasiain ministeriökin höpisi „edustuslaitosten koulusta”, mutta kun „tahdittomat ja itsevarmat” alasviheltäjät ja „riitapukarit” oli ajettu pois,— otettiin „koulumiehet” kursailematta koviin kouriin. Alkaa traagikoomillinen tapahtumasarja: zemstvo anoo oikeuksien laajentamista, mutta zemstvolta *riistetään* yhtä mittaa oikeus toisensa jälkeen ja anomuksiin vastataan „isällisillä” opetuksilla. Mutta puhukoot historialliset päivämäärät puolestaan, vaikkapa vain „Kirjelmässä” esitetyt päivämäärät.

Lokakuun 12 p:nä vuonna 1866 sisäasiain ministeriön kiertokirjeellä zemstvon virkailijat alistetaan täydelliseen riippuvaisuuteen hallitusvirastoista. Marraskuun 21 p:nä vuonna 1866 julkaistaan laki, joka rajoittaa zemstvojen oikeutta verottaa erilaisilla maksuilla kauppa- ja teollisuuslaitoksia. Pietarin zemstvon kokouksessa v. 1867 arvostellaan jyrkästi tuota lakia ja tehdään (kreivi A. P. Shuvalovin ehdotuksesta) päätös anoa hallitukselta, että kysymykset, joita tuo laki koskee, käsiteltäisiin „keskushallitusvallan ja zemstvon yhteisin voimin ja samanaikaisella työllä”. Tähän anomukseen hallitus vastaa Pietarin zemstvolaitosten sulkeemisella ja rankaisutoimenpiteillä: Pietarin zemstvohallinnon puheenjohtaja Kruze karkoitetaan Orenburgiin, kreivi Shuvalov Pariisiin, senaattori Ljuboshtshinskin käsketään ottaa virkaero. Sisäasiain ministeriön äänenkannattaja „Severnaja Potshta” julkaisee artikkelin, jossa „tuollainen ankara rankaisutoimenpide selitettiin sillä, että zemstvokokouksetkin heti istuntojensa avaamisesta pitäen toimivat vastoin lakia” (mitä lakia? ja miksi lainrikkooja ei jätetty oikeuden käsiin? olihan vasta hiljattain otettu käytäntöön pikainen, oikeudenmukainen ja armollinen oikeus?), „ja sen sijaan, että olisivat kannattaneet muiden läänien zemstvokokouksia käyttäen hyväkseen niille kaikkein korkeimmasti lahjoitettuja oikeuksia huolehtia tositeolla niille uskotuista paikallisista zemstvotaloudellisista eduista” (s.o. sen sijaan, että olisivat nöyrästi alistuneet ja noudattaneet virkamiehistöä „tarkoituseriä”), „ne osoittivat alituisesti halua herättää epäluottamuksen ja epäkunnioituksen tunnetta hallitusta kohtaan asian epätarkalla selittämällä ja lakien väärällä tulkitsemisellä”. Kummako sitten, jos tällaisen läksytyksen jälkeen „muut zemstvot eivät kannattaneet Pietarin zemstvoa, vaikka vuoden 1866 marraskuun 21 päivän laki herätti kaikkialla suurta tyytymättömyyttä; monet sanoivat kokouksissa, että se merkitsee samaa kuin zemstvojen hävittäminen”.

Joulukuun 16 p:nä 1866 ilmestyi senaatin „selityskirjelmä”, joka antaa kuvernööreille oikeuden kieltäytyä vahvistamasta ketä tahansa zemstvokokouksen valitsemaa henkilöä, jota hän — kuvernööri — pitää epäluotettuna. Toukokuun 4 p:nä 1867 saadaan toinen senaatin selityskirjelmä: zemstvojen ehdotelmien tiedoittaminen kaikkiin muihin lääneihin on lainvastaista, sillä zemstvolaitosten on hoidettava vain

paikallisia asioita. Kesäkuun 13 p:nä 1867 hallitsija vahvisti Valtakunnanneuvoston lausunnon, joka kieltää julkaisemasta ilman paikallisen läänipäälylystön lupaa zemstvojen sekä kaupunkien ja säätyjen yleisten kokousten päätöksiä, selostuksia istunnoista, istunnoissa pidettyjä puheenvuoroja y.m. Edelleen, sama laki laajentaa zemstkokousten puheenjohtajien valtaa, antaa heille oikeuden sulkea kokoukset ja velvoittaa heidät *rangaistuksen uhalla* sulkemaan sellaiset kokoukset, joissa otetaan käsiteltäväksi kysymyksiä, jotka eivät ole lain mukaisia. Yhteiskuntapiirit ottivat tuon toimenpiteen vastaan erittäin karsaasti ja pitivät sitä zemstvon toiminnan vakavana rajoituksena. „Kaikki tietävät”, kirjoitti Nikitenko päiväkirjassaan, „että zemstvo on sidottu käsistään ja jaloistaan uudella lakisäädöksellä, jonka mukaan kokousten puheenjohtajat ja kuvernöörit ovat saaneet miltei rajoittamattoman vallan zemstvoon nähden”. Lokakuun 8 päivänä vuonna 1868 annettu kiertokirje alistaa kuvernöörien määräysvaltaan jopa zemstvohallintojenkin selostusten julkaisemisen ja rajoittaa zemstvojen keskinäisiä yhteyksiä. Vuonna 1869 asetetaan kansakoulujen tarkastajat tarkoituksella syrjäyttää zemstvot kansanvalistuksen tosiasiallisesta johtamisesta. Hallitsijan syyskuun 19 p:nä vuonna 1869 vahvistama Ministerikomitean asetus tunnustaa, että „zemstvolaitokset sen enempää kokoonpanoltaan kuin peruseriaatteiltaanakaan eivät ole hallitusvallan elimiä”. Heinäkuun 4 päivän laki vuodelta 1870 ja lokakuun 22 päivänä vuonna 1870 annettu kiertokirje vahvistavat ja voimistavat zemstvovirkailijain riippuvaisuuden kuvernööreistä. Vuonna 1871 kansakoulujen tarkastajille lähetetyt ohjeet antoivat heille oikeuden syrjäyttää toimesta opettajia, jotka katsottiin epäluotettaviksi, keskeyttää kouluneuvoston minkä tahansa päätöksen täytäntöönpano ja jättää asia kuraattorin ratkaistavaksi. Joulukuun 25 p:nä 1873 kansanvalistusministerille osoittamassaan käskykirjeessä Aleksanteri II lausuu pelkäävänsä sitä, että *kuraattorivalvonnan ollessa riittämätöntä* voidaan kansakoulu muuttaa „*kansan siveellisen rappeuttamisen välikappaleeksi, johon suuntaan on jo ollut havaittavissa eräitä yrttyksiä*”, ja hän käskää aatelismarsalkkain vaikuttaa mitä välittömimmin näiden koulujen siveellisen vaikutuksen turvaamiseen. Sitten vuonna 1874 ilmestyy uusi Asetus kansakouluista, joka luovuttaa koulujen johdon kokonaan kansakoulujen johtajain

käsiin. Zemstvo „protestoi” sitä vastaan, jos voidaan ivailematta sanoa protestiksi pyyntöä, että laki käsiteltäisiin uudelleen zemstvojen edustajain osanotolla (Kasanin zemstvon pyyntö vuonna 1874). Pyyntö tietenkin hyljättiin. J.n.e., j.n.e.

III

Sellainen oli ensimmäinen oppikurssi, joka Venäjän kansalaisille annettiin sisäasiain ministeriön järjestämässä „edustuslaitosten koulussa”. Onneksi niiden poliittisten kouluniekkojen lisäksi, jotka kirjoittivat 60-luvun perustuslaillisten julistusten johdosta: „On jo aika jättää hullutellut ja käydä käsiksi tekoihin, ja tekoja suoritetaan nyt zemstvolaitoksissa eikä missään muualla”*, oli Venäjällä myöskin „riitapukareita”, joita tuo tuollainen „tahdikkuus” ei tyydyttänyt ja jotka menivät kansan keskuuteen julistamaan vallankumouksellisia aatteita. Vaikka he kulkivatkin sellaisen teorian lipun alla, joka ei oikeastaan ollut olemukseltaan vallankumouksellinen, niin heidän julistuksensa herätti silti tyytymättömyyden ja protestin tunnetta valistuneen nuorison laajoissa joukoissa. Vastoin utopistista teoriaa, joka kielsi poliittisen taistelun, tuo liike johti kourallisen sankareita hurjaan yhteenottoon hallituksen kanssa, taisteluun poliittisesta vapaudesta. Tämän taistelun ansiosta ja vain sen ansiosta asiointila muuttui vielä kerran, hallituksen oli vielä kerran pakko tehdä myönnytyksiä, ja liberaaliset yhteiskuntapiirit todistivat vielä kerran poliittisen kypsyytensä, kyvyttömyytensä tukemaan taistelijoita ja todella painostamaan hallitusta. Zemstvon perustuslailliset pyrkimykset tulivat selvästi ilmi, mutta ne osoittautuivat voimattomiksi „puuskauksiksi”. Ja näin kävi siitä huolimatta, että zemstvoliberalismi sellaisenaan otti tuntuvan askeleen eteenpäin poliittisessa suhteessa. Erittäin mainio oli sen tekemä yritys illegaalisen puolueen muodostamiseksi ja oman poliittisen äänenkannattajansa perustamiseksi. Witten „Kirjelmään” on koottu tietoja useista illegaalisista teoksista (Kennanin, Dragomanovin, Tihomirovin teoksista), jotta voitaisiin luonnehtia sitä „liukasta tietä” (s. 98), jolle

* Kavelinin kirje omaisilleen v. 1865. Hän puhuu siinä Moskovan aateliston anomuksesta, joka koskee „Venäjän maan yleisen väenkokouksen koollekutsumista koko valtion yleisten tarpeiden käsittelemistä varten”.

zemstvot olivat astuneet. 70-luvun lopulla pidettiin useampia zemstvoliberaalien edustajakokouksia. Liberaalit päättivät „ryhtyä toimenpiteisiin lopettaakseen edes tilapäisesti äärimmäisen vallankumouspuolueen tuhoisan toiminnan, sillä he olivat vakuuttuneita siitä, ettei rauhallisin keinoin voida saavuttaa mitään, jos terroristit edelleenkin jatkavat hallituksen ärsyttämistä ja häiritsemistä uhkauksilla ja väkivallanteoilla” (s. 99). Siis sen sijaan, että pidettäisiin huolta taistelun laajentamisesta, yksityisten vallankumousmiesten tukemisesta enemmän tai vähemmän laajan yhteiskuntakerroksen taholta, jonkinlaisen yhteisen rynnistyksen järjestämisestä (mielenosoitusten muodossa, siten, että zemstvot kieltäytyvät maksamasta pakollisia menoja, j.n.e.), liberaalit aloittavat taaskin tuosta samasta „tahdikkuudesta”: „ei pidä ärsyttää” hallitusta! on hankittava parannuksia „rauhallisin keinoin”, vaikka nämä rauhalliset keinot olivat todistaneet niin loistavasti tehottomuutensa 60-luvun vuosina! * On ymmärrettävää, että vallankumoukselliset eivät suostuneet mihinkään sotatoimien lopettamiseen tai keskeyttämiseen. Zemstvomiehet muodostivat silloin „oppositioainesten liigan”, josta tuli sittemmin „Zemstvoliiton ja itsehallinnon yhdistys” eli „Zemstvoliitto”. Zemstvoliiton ohjelma vaati: 1) sana- ja painovapautta; 2) henkilöllisyyden takeita ja 3) perustavan kokouksen koollekutsumista. Illegaalisten kirjasten julkaisemisyrittys Galitsiassa meni myttyyn (Itävallan poliisi pidätti sekä käsikirjoitukset että henkilöt, jotka aikoivat julkaista ne), ja vuoden 1881 elokuusta lähtien „Zemstvoliiton” äänenkannattajaksi tuli aikakauslehti „Volnoje Slovo”, joka ilmestyi Genevessä Dragomanovin (Kievin yliopiston entinen professori) toimitamana. „Loppujen lopuksi”, kirjoitti itse Dragomanov v. 1888, „...yritystä julkaista zemstvon äänenkannattajaa „Volnoje Slovon” muodossa ei voida pitää onnistuneena jos senkin vuoksi, että varsinaista zemstvoaineistoa toimitukseen alkoi tulla säännöllisesti vasta vuoden 1882 lopulla ja

* Dragomanov puhui aivan oikein sanoessaan: „Venäjällä ei liberalismilla oikeastaan voikaan olla täysin „rauhallisia keinoja”, sillä kälkenlaiset lausunnot ylimmän hallintovallan muuttamisesta ovat meillä lain mukaan kiellettyjä. Zemstvoliberaalien olisi pitänyt astua päättäväisesti tuon kiellon yli ja vaikkapa siten edes osoittaa voimansa hallitukselle ja terroristeille. Mutta kun zemstvoliberaalit eivät näyttäneet tätä voimaansa, niin ne joutuivat näkemään senkin päivän, jolloin hallitus aikoi hävittää pois jo niinkin tyypistetyt zemstvolaitokset” (main. teos, ss. 41—42).

vuoden 1883 toukokuussa julkaisu jo lakkautettiin” (main. teos, s. 40). Liberaalisen äänenkannattajan epäonnistuminen oli luonnollinen tulos liberaalisen liikkeen heikkoudesta. Marraskuun 20 p:nä 1878 Aleksanteri II piti Moskovassa säätyjen edustajille puheen, jossa hän sanoi toivovansa näiltä „apua, jotta hairahtanut nuoriso saataisiin käännytettyksi pois siltä turmiolliselta tieltä, jolle epäluotettavat ihmiset yrittävät sitä vietellä”. Sen jälkeen ilmestyi „Pravitelstvennyi Vestnik” lehdessäkin²³ (v. 1878, № 186) yhteiskuntapiireille osoitettu tukemiskehoitus. Vastauksena siihen viisi zemstvokokousta (Harkovin, Poltavan, Tshernigovin, Samaran ja Tverin) esitti vaativansa välttämättä Zemski soborin koollekutsumista. „Voidaan niinkään ajatella”, kirjoittaa „Kirjelmän” laatija Witte esitettyään yksityiskohtaisesti noiden adressien sisällön, joista vain 3 pääsi lehdistöön täydellisenä, „että zemstvojen lausuntoja Zemski soborin koollekutsumisesta olisi ollut paljon lukuisammin, ellei sisäasiain ministeriö olisi ryhtynyt ajoissa toimenpiteisiin tuollaisten lausuntojen ehkäisemiseksi: aatelismarsalkoille, jotka toimivat läänien zemstvokokousten puheenjohtajina, lähetettiin kiertokirje, etteivät he sallisi tuonkaltaisten adressien lukemistakaan kokouksissa. Eräillä paikkakunnilla toimitettiin kaupungin valtuusmiesten vangitsemisia ja karkoituksia, ja vieläpä Tshernigovissa tuotiin istuntosaliin santarmejakin, jotka tyhjänsivät sen väkisin” (104).

Liberaaliset aikakausjulkaisut ja sanomalehdet kannattivat tätä liikettä, „25 arvovaltaisen moskovalaisen kansalaisen” anomuskirjelmässä Loris-Melikoville kehoitettiin kutsumaan koolle zemstvojen edustajain riippumaton kokous ja ehdottamaan tälle kokoukselle osallistumista kansakunnan hallintaan. Ja hallitus oli *näköjään* tekevinään myönnytyksen nimittämällä sisäasiain ministeriksi Loris-Melikovin. Mutta nimenomaan vain *näköjään*, sillä ei annettu kerrassaan minkäänlaisia myönteisiä lausuntojakaan, joita ei olisi voitu väärin tulkita, saatikka sitten otettu ratkaisevia askeleita. Loris-Melikov kutsui koolle Pietarin aikakausjulkaisujen ja lehtien toimittajat ja esitti heille „ohjelman”: on saatava selville väestön toivomukset, tarpeet y.m., annettava zemstvoille y.m. mahdollisuus käyttää laillisia oikeuksiaan (liberaalinen ohjelma takaa zemstvoille ne „oikeudet”, joita laki niiltä järjestelmällisesti tyypistää!) j.n.e. „Kirjelmän” laatija kirjoittaa:

„Ministerin keskustelukumppanien kautta — sitä varten heidät oli kutsuttukin — hänen ohjelmansa saatettiin koko Venäjän tietoon. Itse asiassa se ei luvannut mitään tarkalleen määrättyä. Jokainen saattoi lukea siitä mitä hyvänsä, s.o. kaikki tai ei mitään. Oikeassa oli tavallaan (vainko „tavallaan” eikä ehdottomasti, „kaikin puolin” oikeassa?) muuan senaikainen maanalainen lentolehtinen, joka sanoi tuosta ohjelmasta, että siinä samanaikaisesti heilahtelee „ketunhäntä” ja kirskuttaa hampaitaan „suden suu”. Tuollainen julkea lausunto ohjelmasta ja sen laatijasta on sitäkin käsitettävämpi, kun kreivi, esittäessään sitä lehdistön edustajille, itsepintaisesti kehoitti heitä „olemaan kiihoittamatta ja kuohuttamatta turhaan yleistä mielipidettä haaveellisilla harhakuvillaan””. Mutta liberaaliset zemstvomiehet eivät ottaneet varteen tätä maanalaisen lehtisen lausumaa *totuutta* ja pitivät „ketunhännän” heiluttelua „uutena suuntana”, johon voidaan luottaa. „Zemstvo luotti ja oli myötämielinen hallitukselle”, — Witte toistaa „Kirjelmäsään” sanat, jotka on otettu illegaalisesta kirjasesta „Zemstvokokousten mielipiteitä nykypäivien tilanteesta Venäjällä”, — „se ikään kuin pelkäsi kiirehtiä edelle ja kääntyä hallituksen puoleen kohtuuttomilla pyynnöillä”. Kuvaava on vapaasti mielipiteensä lausuneiden zemstvon kannattajain tunnustus: vuoden 1880 edustajakokouksessa Zemstvoliitto oli juuri päättänyt „pyrkii kansan keskus-edustuslaitoksen aikaansaamiseen sillä tinkimättömällä ehdolla, että se tulee olemaan yksikamarinen ja äänestys yleinen”, — ja nyt tätä *aikaansaamisen* päätöstä toteutetaan taktiikalla: „*ei pidä kiirehtiä edelle*”, „*luottamusta ja myötämielisyyttä*” kaksimieliisiin julistuksiin, jotka eivät velvoita kerrassaan mihinkään! Jonkinlaisella anteeksiantamattomalla naiiviudella zemstvomiehet kuvittelivat, että anomuskirjelmien esittäminen merkitseekin „aikaansaamista” — ja „zemstvoilta alkoi tulla tulvimalla” anomuskirjelmiä. Tammikuun 28 p:nä 1881 Loris-Melikov esitti kaikkein alamaisimman pyynnön valiokunnan muodostamisesta zemstvojen valitsemista edustajista „hänen majesteettinsa armollisen tahdon” osoittamien lakiluonnosten laatimista varten, — vain neuvottelevalla äänioikeudella. Aleksanteri II määräämä Erikoisneuvottelu hyväksyi tuon toimenpiteen, tsaari vahvisti helmikuun 17 päivänä 1881 Neuvottelun mietinnön ja antoi hyväksymisensä myös

Loris-Melikovin esittämälle hallituksen tiedonannon sanamuodolle.

„Epäilemätöntä on”, kirjoittaa „Kirjelmän” laatija Witte, „ettei tuollaisen puhtaasti neuvottelevan valiokunnan perustaminen vielä luonut perustuslakia”. Mutta, jatkaa hän, tuskinpa voitaneen kieltää sitä, että se oli seuraava askel (60-luvun reformien jälkeen) kohti perustuslakia eikä mitään muuta. Ja kirjoittaja toistaa ulkomaisen lehdistön uutistiedon, että Aleksanteri II oli sanonut Loris-Melikovin selostuksen johdosta: „Mutta sehän on États généraux”... „Meille ehdotetaan Ludvig XVI notaabelikokousta eikä sen vähempää”²⁴.

Me puolestamme huomautamme, että lorismelikovilaisen luonnoksen toteuttaminen olisi voinut vissien ehtojen vallitessa olla askel perustuslakia kohti, mutta olisi voinut olla olemattakin sellainen: kaikki riippui siitä, kumpi pääsee voitolle — vallankumouksellisen puolueen ja liberaalisten yhteiskuntapiirien painostus vaiko itsevaltiuden järkähtämättömäin kannattajain erittäin voimallisen, lujasti yhteenliittyneen ja mitään taistelukeinoja kaihtamattoman puolueen vastavaikutus. Kun puhutaan siitä, mitä oli, eikä siitä, mitä olisi voinut olla, niin on todettava se eittämätön tosiasia, että hallitus horjui. Toiset kannattivat päättäväistä taistelua liberalismia vastaan, toiset myönnytyksiä. Mutta — ja tämä on erittäin tärkeätä — nämä jälkimmäisetkin horjuivat, heillä ei ollut mitään tarkoin määrättyä ohjelmaa, eivätkä he kohonneet byrokraattien ja afäärimiesten tasoa korkeammalle.

„Kreivi Loris-Melikov”, sanoo „Kirjelmän” laatija Witte, „ikään kuin pelkäsi katsoa asiaa suoraan, pelkäsi määritellä täysin tarkasti ohjelmaansa ja jatkoi — tosin toiseen suuntaan — entistä vältteleväistä politiikkaa, jonka kreivi Valujev jo oli ottanut käytäntöön zemstvoilaitoksiin nähden.

Loris-Melikovin esittämässä ohjelmassa sellaisenaan, kuten senaikainen julkinen lehdistökin aivan oikein huomautti, oli erikoista sen tavaton epämääräisyys. Tuo epämääräisyys näkyy kreivin kaikissa myöhemmissäkin teoissa ja sanoissa. Toisaalta hän julistaa, että itsevaltius „on eristetty väestöstä”, että „hän pitää yhteiskuntapiirien kannatusta tärkeimpänä voimana...”, että suunniteltua reformia hän „ei pitänyt minään lopullisena, vaan ainoastaan ensi askeleena” j.n.e. Samaan aikaan kreivi toisaalta ilmoitti lehdistön edustajille, että „...yhteiskuntapiireissä herätetyt toiveet eivät itse asiassa ole mitään muuta kuin haaveellinen harhakuva...”, ja kaikkein-alamaisimmassa selostuksessaan hallitsijalle hän sanoi päättäväisesti, että Zemski sobor olisi „vaarallinen koe palata entiseen...”, että hänen suunnittelemlaan toimenpiteellä

ei tule olemaan mitään merkitystä siinä mielessä, että se rajoittaisi itsevaltiutta, koska sillä ei ole mitään yhteistä Lännen perustuslaillisten muotojen kanssa. Yleensä, L. Tihomirovin aivan oikean huomautuksen mukaan, itse tuolle selostukselle on ominaista, että se on puettu erinomaisen sekavaan muotoon" (s. 117).

Mutta vapauden puolesta *taistelijain* suhteen tämä huonomaineinen „sydämen diktatuurin”²⁵ urho Loris-Melikov saattoi „julmuuden sellaisiin niin aikaisemmin kuin myöhemminkin tuntemattomiin tekoihin kuin oli 17-vuotiaan poikasen teloitaminen häneltä löydetyn painetun lentolehtisen takia. Loris-Melikov ei unohtanut Siperian kaukaisimpiakaan syrjäkulmia huonontaakseen siellä olevien ihmisten asemaa, jotka kärsivät siellä osallistumisesta propaganadaan” (V. Zasulitsh, „Sotsial-Demokrat”²⁶ № 1, s. 84). Hallituksen noin horjuessa olisi perustuslain voinut saada hyväksytyksi vain vakavaan taisteluun pystyvä voima, mutta tätä voimaa ei ollut: vallankumouksellisten voimat olivat ehtyneet maaliskuun 1 päivän tapahtumissa, työväenluokan keskuudessa ei ollut laajaa liikettä eikä lujaa järjestöäkään, liberaaliset yhteiskuntapiirit osoittautuivat tälläkin kertaa poliittisesti vielä niin kehittymättömiksi, että ne rajoittuivat vielä Aleksanteri II murhan jälkeenkin vain pelkkiin anomuksiin. Anomuksia esittivät zemstvit ja kaupungit, liberaalinen lehdistö („Porjadok”, „Strana”, „Golos”), niitä esittivät — erittäin hyväntahtoisessa, ovelastipunotussa ja hämättyssä muodossa — esittelymemoriaalien liberaaliset laatijat (markiisi Wielopolski, prof. Tshitsherin ja prof. Gradovski — Witten „Kirjelmässä” selostetaan niiden sisältöä Lontoossa ilmestyneen „Kreivi Loris-Melikovin perustuslaki” nimisen kirjaseen mukaan *, julkaistu Venäjän vapaan lehdistön rahaston kustannuksella. Lontoo, v. 1893) keksien „terävä-älyisiä yrityksiä ohjata monarkin astumaan toivotun rajaviivan yli niin, ettei hän itsekään sitä huomaisi”. Ilman vallankumouksellista voimaa kaikki nuo varovaiset anomukset ja viekkaat juonet osoittautuivat luonnollisesti nollan arvoisiksi, ja itsevaltiuden puolue voitti, voitti siitä huolimatta, vaikka maaliskuun 8 pnä 1881 ministerineuvostossa

* „Kirjelmän” laatija, niinkuin olemme nähneet, jäljentää yleensä mitä huolellisimmin illegaalisia kirjasia ja tunnustaa, että „maalainen lehdistö ja ulkomailla ilmestynyt kirjallisuus antoivat omilta katsantokannoiltaan melko oikean arvion kysymyksen tilasta” (s. 91). Venäläisellä oppineella „valtioneutujalla” osoittautuu olevan omaperäistä vain jokin määrä muokkaamatonta aineistoa, mutta kaikki tärkeimmät katsantokannat poliittisista kysymyksistä Venäjällä hänen on lainattava maanalaisesta kirjallisuudesta.

enemmistö (7 viittä vastaan) esiintyi Loris-Melikovin luonnoksen *puolesta*. (Näin sanotaan siinä samaisessa kirjassa, mutta sitä uutterasti jäljentävä „Kirjelmän” laatija Witte tässä yhteydessä sanoo jostain syystä seuraavasti: „Ei ole varmasti tiedossa, mitä tuossa — maaliskuun 8 päivän — neuvottelukokouksessa oikein tapahtui ja mihin se päättyi; ja varomatonta taas olisi luottaa huhuihin, joita on päässyt ulkomaiseen lehdistöön”, 124). Huhtikuun 29 p:nä 1881 julkaistiin manifesti, jota Katkov nimitti „taivaan mannaksi”, — itsevaltiuden lujittamisesta ja varjelemisesta.

Toisen kerran, talonpoikain vapauttamisen jälkeen, vallankumouksellisen myrskyn aalto lyötiin takaisin, ja liberaalinen liike vaihtui sen perästä ja sen seurauksena toisen kerran *taantumukseen*, jota Venäjän edistykselliset yhteiskuntapiirit alkoivat tietenkin katkerasti itkien surra. Me olemme sellaisia mestareita suremaan: suremme vallankumousmiesten tahdittomuutta ja itsevarmuutta, kun he ärsyttävät hallitusta; suremme hallituksen horjuntaa, kun se näkemättä todellista voimaa edessään tekee valemönnytyksiä ja antaessaan toisella kädellään ottaa toisella takaisin; suremme „aatteettomuuden ja ihanteettomuuden aikakautta”, jolloin hallitus selviytyttyään kansan kannatusta vailla olleista vallankumousmiehistä yrittää korvata menetetyn ja lujittautuu uutta taistelua varten.

IV

„Sydämen diktatuurin” kausi, kuten Loris-Melikovin ministerikautta on nimitetty, näytti meidän liberaaleillemme, että hallituksen horjuessa täydellisesti ja kun ministerineuvostossa enemmistö hyväksyy „ensimmäisen askeleen reformin suuntaan”, ei yhden ministerin, eikä edes pääministerinkään „perustuslaillisuus” takaa kerrassaan mitään, ellei ole olemassa vakavaa yhteiskunnallista voimaa, joka pystyy pakoittamaan hallituksen antamaan peräksi. Mielenkiintoista on sekin, ettei Aleksanteri III hallitukseen, ei edes itsevaltiuden lujittamista koskevan manifestin julkaisemisen jälkeenkään, vielä paljastanut heti kaikkia kynsiään, vaan katsoi tarpeelliseksi yrittää jonkin aikaa vetää nenästä „yhteiskuntapiirejä”. Sanoessamme „vetää nenästä” emme aio pitää hallituksen politiikkaa jonkun ministerin, ylimyksen j.n.e. machiavellilaisesta²⁷ suunnitelmasta johtuvana. Ei

voida kylliksi tähdentää sitä, että valemyönnytysten ja eräiden tärkeiltä näyttävien askelten järjestelmä, joita askeleita otetaan yleisen mielipiteen „toivomusten tyydyttämiseksi”, on juurtunut luita ja ytimiä myöten jokaiseen nykyaikaiseen hallitukseen ja muun muassa Venäjän hallitukseen, sillä Venäjänkin hallitus on jo monien sukupolvien kuluessa tullut käsittämään sen, että on välttämättä tavalla tai toisella otettava huomioon yleinen mielipide, se on jo monien sukupolvien ajan kasvattanut valtiomiehiä, jotka ovat harjaantuneita kotimaisen diplomatian taidossa. Tällaisena diplomaattina, jonka tehtävänä oli verhota hallituksen perääntymistä suoranaiseen taantumukseen, oli Loris-Melikovin seuraajaksi tullut sisäasiain ministeri kreivi Ignatjev. Ignatjev esiintyi monet kerrat mitä selvimpänä demagogina ja petkuttajana, joten „Kirjelmän” laatija Witte osoittaa melko paljon „poliisimaista hyväsydämyyttä”, kun hän nimittää Ignatjevin ministerikautta „epäonnistuneeksi yritykseksi luoda paikkakunnittain itsehallinnollinen maa, jonka johdossa olisi itsevaltiias tsaari”. Tosin juuri tällaisen „määritelmän” esitti niihin aikoihin I. S. Aksakov, hallitus käytti sitä hyväkseen liehittelyissään ja Katkov haukkui sen pahanpäiväiseksi todistellen perusteellisesti paikallisen itsehallinnon ja perustuslain välisen välttämättömän yhteyden. Mutta olisi lyhytnäköisyyttä, jos poliisihallituksen tietty taktiikka (taktiikka, joka on sille ehdottoman oleellista jo hallituksen luonteenkin puolesta) *selitettäisiin* johtuvaksi siitä, että kyseessäolevalla ajankohdalla on vallitsevana tämä tai tuo poliittinen mielipide.

Ignatjev lähetti kiertokirjelmän luvaten, että hallitus „ryhtyy viipymättä toimenpiteisiin säätääkseen oikeat keinot, jotka turvaisivat mahdollisimman suuren menestyksen paikallisten toimihenkilöiden välittömälle osanotolle hänen majesteettinsa viitoittamien määräysten täytäntöönpanoon”. Zemstvot vastasivat tähän „kehoitukseen” anoen „kansanedusmiesten koollekutsumista” (Tsherepovetsin zemstvon kaupunginvaltuusmiehen kirjeestä; Kirillovin zemstvon kaupunginvaltuusmiehen mielipidettä ei kuvernööri antanut edes julkaista). Hallitus kehoitti kuvernöörejä jättämään tuollaiset anomukset huomiotta, „panematta niitä liikkeelle”, „ja samalla ryhdyttiin nähtävästi toimenpiteisiin, ettei sellaisia anomuksia olisi voitu herättää muissa kokouksissa”. Tehdään surullisenkuulu yritys kutsua koolle

„asiantuntijoita” ministerien valinnan mukaan (käsittelemään lunastusmaksujen alentamista, siirtolaisuuden säännöstelemistä, paikallishallinnon reformia y.m. kysymyksiä). „Asiantuntijain valiokuntien toiminta ei herättänyt yhteiskuntapiireissä myötätuntoa, ja zemstvojen taholta ne herättivät jopa suoranaista protestiakin *kaikista varotoimpiteistä huolimatta*. Kaksitoista zemstvokokousta vaati anomuksissaan, että zemstvomiehiä kutsuttaisiin osallistumaan lainsäädäntötyöhön ei ainoastaan erinäisissä tapauksissa eikä hallituksen nimittäminä, vaan vakinaisesti ja zemstvojen valitsemina”. Samarán zemstvossa puheenjohtaja esti tällaisen ehdotuksen tekemisen, „minkä jälkeen kokous hajaantui vastalauseen merkiksi” (Dragomanov, main. teos, s. 29; „Kirjelmä”, s. 131). Se, että kreivi Ignatjev *veti nenästä* zemstvomiehiä, näkyy esimerkiksi tällaisesta tapauksesta: „Poltavan aatelismarsalkka hra Ustimovitsh, vuoden 1879 perustuslakiaadressin luonnoksen laatija, ilmoitti julkisesti läänin aateliskokouksessa, että hän oli saanut kreivi Ignatjeviltä *myönteisen vakuutuksen* (sic! *), että hallitus kutsuu maan edustajat osallistumaan lainsäädäntötyöhön” (Dragomanov, sama kohta).

Hallituksen ottaman aivan uuden suunnan verhoaminen näillä Ignatjevin tempuilla päättyi, ja toukokuun 30 p:nä 1882 sisäasiain ministeriksi nimitetty D. A. Tolstoi ei turhaan saanut „taisteluministerin” nimeä. Zemstvojen anomukset jopa joidenkin erillisten edustajakokousten järjestämisestäkin evättiin kursailematta, ja tapahtuipa sellaistaikin, että kuvernöörin valitettua zemstvon (Tsherepovetsin zemstvon) „järjestelmällisestä oppositiosta” zemstvohallinnon tilalle asetettiin hallituksen valiokunta ja zemstvohallinnon jäsenet karkoitettiin hallinnollisessa järjestyksessä. D. A. Tolstoi, Katkovin uskollinen oppilas ja seuraaja, päätti ryhtyä suoranaisesti toimeenpanemaan zemstvolaitosten „reformia” lähtien siitä perusajatuksesta (jonka historia on todella vahvistanut, kuten olemme nähneet), että „hallitusvastainen oppositio on kaivanut itselleen vankan pesän zemstvoon” („Kirjelmä”, s. 139: zemstvoreformin alkuperäisestä luonnoksesta). D. A. Tolstoi suunnitteli zemstvohallintojen korvaamista kuvernöörille alistetuilla virastoilla ja sitä, että kaikki zemstvokokousten päätökset kuuluisivat

* — sillä tavalla! Toim.

kuvernöörin vahvistettaviksi. Se olisi ollut todella „radikaalinen” reformi, mutta erittäin mielenkiintoista on, että tämä Katkovin oppilaskaan ja „taisteluministeri” „ei poikennut — „Kirjelmän” laatijan oman sanonnan mukaan — sisäasiain ministeriön tavanmukaisesta politiikasta zemstvolaitoksiin nähden. Luonnoksessaan hän ei ilmaissut suoraan ajatustaan, että zemstvo on cikeastaan hävitettävä; itsehallinnon periaatteiden oikean edelleenkehittämisen varjolla hän halusi säilyttää itsehallinnon ulkonaisen muodon, mutta riistää siltä kaiken sisällön”. Valtakunnanneuvostossa tätä valtioviisasta „ketunhännän” politiikkaa vielä täydennettiin ja kehiteltiin, ja tuloksena oli, että vuoden 1890 zemstvoasetus „osoittautui uudeksi puolinaiseksi toimenpiteeksi zemstvolaitosten historiassa. Se ei hävittänyt zemstvoa, vaan riisti tältä kaiken muotonsa ja värinsä; se ei hävittänyt myöskään sen kaikkisäätyistä pohjaa, mutta antoi sille säätyvärytyksen; ...se ei tehnyt zemstvolaitoksista todellisia vallanelimiä, ...vaan voimisti kuvernöörien holhousvaltaa niihin nähden, ...voimisti kuvernöörin protestioikeutta”. „Vuoden 1890 heinäkuun 12 päivän Asetus oli, sen laatijan aikeiden kannalta, tarkoitettu askeleeksi zemstvolaitosten hävittämistä kohti, mutta ei missään tapauksessa zemstvoitsehallinnon perinpohjaiseksi uudestijärjestämiseksi”.

Uusi „puolinainen toimenpide”, kuten „Kirjelmässä” edelleen selitetään,— ei hävittänyt hallitusvastaista oppositiota (eikä taantumuksellista hallitusta vastaan suunnattua oppositiota luonnollisesti olisi voitukaan hävittää tuota taantumusta voimistamalla), vaan ainoastaan teki sen *eräät* ilmaukset peitetyiksi. Oppositio ilmeni ensinnäkin siinä, että eräät zemstvovastaiset lait, jos niin voidaan sanoa, kohtasivat vastustusta ja jäivät de facto * toteuttamatta; toiseksi, taaskin perustuslaillisissa (tai ainakin perustuslaillisuudelta haiskahtavissa) anomuksissa. Ensin mainittua laatua olevan opposition sai osakseen esimerkiksi kesäkuun 10 päivän laki vuodelta 1893, joka alisti yksityiskohtaisen säännöstelyn alaiseksi zemstvon lääkintäasiain järjestelyyn. „Zemstvolaitokset asettuivat yksimielisesti vastustamaan sisäasiain ministeriötä, jonka olikin peräännyttävä. Oli keskeytettävä jo valmiina olleen asetuksen täytäntöönpano, pantava se syrjään täydellistä lakikokoelmaa varten ja laadittava uusi

* — tosiasiallisesti, itse asiassa. *Toim.*

luonnos, joka rakentui aivan vastakkaisten (s.o. zemstvoille edullisempien) periaatteiden pohjalle". Vuoden 1893 kesäkuun 8 päivän laki kiinteimmistön hinnoittelusta, joka samalla tavalla saattoi voimaan säännöstelyperiaatteen ja rajoitti zemstvon oikeuksia verottamisessa, tämä laki otettiin niinkään vastaan epäsuopeasti ja useissa tapauksissa sitä „ei lainkaan noudateta käytännössä". Zemstvon perustamien ja väestölle huomattavaa hyötyä (tietenkin byrokraatiaan verrattuna) tuottaneiden lääkitä- ja tilastolaitosten voima osoittautui riittäväksi tekemään tehottomiksi Pietarin kanslioissa kyhätyt ohjesäännöt.

Toista laatua oleva oppositio ilmeni uudessakin zemstvossa vuonna 1894, jolloin Nikolai II:lle osoitetut zemstvon adressit vihjailivat taaskin aivan selvästi niiden vaativan itsehallinnon laajentamista ja aiheuttivat „kuuluisat" sanat mielettömistä haaveiluista.

Herrojen ministerien kauhuksi zemstvon „poliittisista tendensseistä" ei tullutkaan loppua. „Kirjelmän" laatija esittää Tverin kuvernöörin katkeria valituksia (tämän selostuksesta vuodelta 1898) „liberaalista suuntaa edustavan väen lujasti yhteenliittyneestä piiristä", joka on keskittänyt käsiinsä läänin zemstvon koko asiainhoidon. „Samana kuvernöörin selostuksesta vuodelta 1895 näkyy, että taistelu zemstvo-oppositiota vastaan on paikallisille hallintaelimille raskas tehtävä ja että zemstvokokouksissa puhetta johtavilta aatelismarsalkoilta vaaditaan toisinaan jopa „kansalaismiehuuttakin" (kas vain!), kun he panevat täytäntöön sisäasiain ministeriön luottamuksellisia kiertokirjelmia asioista, joihin zemstvolaitosten ei pidä puuttua". Ja sitten seuraa kertomus siitä, miten läänin aatelismarsalkka luovutti kokouksen edellä toimensa kihlakunnan (Tverin) aatelismarsalkalle, Tverin aatelismarsalkka taas Novotorzhokin marsalkalle, mutta tämäkin sairastui ja luovutti puheenjohtajan Staritskin marsalkalle. Siis yksinpä aatelismarsalkatkin painuvat pakoon, kun eivät halua täyttää poliisin tehtäviä! „Vuoden 1890 lailla — valittaa „Kirjelmän" laatija — on zemstvolle annettu säätyvärytystä, voimistettu hallitusainesta kokouksissa, läänien zemstvokokousten jäseniksi on pantu kaikki kihlakuntien aatelismarsalkat ja maapiiripäälliköt, ja kun tuollaisellakin muotonsa menettäneellä säätymaisellä ja byrokraattisella zemstvolla siitä huolimatta esiintyy edelleenkin poliittista

tendenssiä, niin sitä sietäisi ajatella vakavasti"... „Vastavaikutusta ei ole saatu hävitetyksi: hillitty tyytymättömyys ja vaitelias oppositio ovat epäilemättä elossa ja jäävät elämään siihen saakka, kunnes kaikkisäätyinen zemstvo kuolee pois". Sellainen on byrokraattisen viisauden viimeinen sana: jos kerran ty pistetty edustus synnyttää tyytymättömyyttä, niin kaikkinaisen edustuksen hävittäminen on — tavallisen ihmislogiikan mukaan — voimistava entisestään tätä tyytymättömyyttä ja oppositiota. Hra Witte kuvittelee, että jos suljetaan jokin niistä laitoksista, jotka levittävät ulospäin edes hituisenkaan tyytymättömyyttä, niin tyytymättömyys häviää olemattomiin! Mutta luuletteko Witten ehdottavan sen johdosta jotain ratkaisevaa, jotain zemstvon lakkauttamisen tapaista? Eikö mitä. Haukkuessaan vältteleväistä politiikkaa vain helisevien sanojen vuoksi, Witte ei itse ehdota mitään muuta kuin tuota samaa politiikkaa, — eikä voikaan ehdottaa muuta tulematta ulos itsevaltaisen hallituksen ministerin kuorestaan. Witte höpisee jotain aivan pötyä „kolmannesta tiestä": ei byrokraatian herruutta eikä itsehallintoa, vaan hallinnollinen reformi, joka „järjestää oikein" „yhteiskunnallisten ainesten osanoton hallituslaitoksiin". On helppo puhua tuollaista pötyä, mutta nyt — sen jälkeen, kun „asiaatuntien" kanssa on tehty kaikenlaisia kokeita, — ei tuolla keksinnöllä enää petetä kerrassaan ketään: on liiankin ilmeistä, että ilman *perustuslakia* kaikenlainen „yhteiskunnallisten ainesten osanotto" tulee olemaan fiktio, tulee olemaan yhteiskunnan (yksien tai toisten yhteiskunnan „valittujen") alistamista byrokralle. Arvoitellessaan sisäasiain ministeriön erillistä toimenpidettä — zemstvolaitoksen voimaansaattamista reunamaissa — Witte ei voi esittää kerrassaan mitään uutta siitä yleiskysymyksestä, jonka hän itse on herättänyt, hän vain suosittelee vanhoja keinoja — puolinaisia toimenpiteitä, valemyönnytyksiä, kaikkien hyvyksien lupailemista ja kaikkien lupausten täyttämättä jättämistä. Ei voida riittävän pontevasti korostaa sitä, että yleiskysymyksessä „sisäpolitiikan suunnasta" Witte ja Goremykin ovat oleellisesti samaa mieltä, ja heidän kiistansa on oman väen keskinäistä kiistaa, kotiriitaa saman koplakunnan puitteissa. Toisaalta Wittekin kiiruhtaa julistamaan, että „en ole ehdottanut enkä ehdota zemstvolaitosten lakkauttamista enkä minkäänlaista vallitsevan järjestelmän särkemistä... tuskinpa nykytilanteessa voi olla puhuttakaan niiden

(olemassaolevien zemstvojen) lakkauttamisesta". Witte „puolestaan ajattelee, että kun paikkakunnilla luodaan voimakas hallitusvalta, niin zemstvoihin voidaan suhtautua suuremmalla luottamuksella" j.n.e. Kun on luotu voimakas byrokraattinen vastapaino itsehallinnolle (s.o. saatu itsehallinto voimattomaksi), voidaan siihen „luottaa" enemmän. Vanha veisu! Hra Witte pelkää vain „kaikki säädyt käsittäviä laitoksia", hän „ei ole lainkaan tarkoittanut erilaisia yhdyskuntia, yhdistyksiä, sääty- tahi ammattiliittoja eikä ole pitänyt niiden toimintaa itsevaltiudelle vaarallisena". Esimerkiksi „kyläyhteisöihin" nähden, hra Witte ei epäile hituistakaan kyläyhteisöjen vaarattomuutta itsevaltiudelle niiden „piintyneisyyden" vuoksi. „Maanomistuksen alalla vallitsevat suhteet ja niihin liittyvät edut antavat maaseutuväestölle sellaisia henkisiä ominaisuuksia, mitkä tekevät sen välinpitämättömäksi kaikkea sitä kohtaan, mikä menee ulkopuolelle omalta näkökannalta harjoitettavan politiikan puitteita... Kokouksissaan meikäläinen talonpoika suorittaa veronpanon,... maapalstojen jakoa j.n.e. Sitä paitsi hän on lukutaidoton tai puolittain lukutaidoton,— *mistä politiikasta siinä voisi olla kysymys?*" Hra Witte ajattelee varsin terveesti, kuten näette. Säätyliittojen suhteen hän sanoo, että siltä kannalta, miten vaarallisia ne ovat keskusvallalle, „on oleellinen merkitys säätyjen etujen eriäväisyydellä. Käyttäen hyväkseen tätä eriäväisyyttä hallitus voi aina löytää jonkin yhden säädyn poliittisia vaatimuksia vastaan tukea ja vasta-vaikutusta toisilta säädyiltä". Witten „ohjelmakaan": „oikein järjestetty yhteiskunnallisten ainesten osanotto hallituslaitoksiin" ei ole mitään muuta kuin eräs poliisivaltion loputtomia yrityksiä saada väestö „hajalle".

Toisaalta myöskin hra Goremykin, jonka kanssa hra Witte niin kiivaasti väittelee, noudattaa itsekin tuota samaa järjestelmällistä eristämisen ja ahdistamispolitiikkaa. Hän todistelee (kirjelmässään, johon Witte vastaa) välttämättömäksi uusien virkamiestoimien säätämistä zemstvojen silmälläpitämistä varten, hän vastustaa jopa zemstvon toimihenkilöiden ihan tavallistenkin paikallisten edustajakokousten sallimista, hän kannattaa kaksin käsin vuoden 1890 asetusta, tuota askelta zemstvolaitoksen lakkauttamisen suuntaan, hän pelkää, että zemstvot liittyvät arviotöiden ohjelmiin „tendenssimäisiä kysymyksiä", hän pelkää zemstvojen tilastolaskelmia yleensä, hän vaatii kansakoulun

ottamista pois zemstvon käsistä ja sen siirtämistä hallituslaitosten hoidettavaksi, hän todistelee, etteivät zemstvot pysty hoitamaan elintarvikeasioita (zemstvojen toimihenkilöt — nähkääs — saavat aikaan „liioittelun käsityksen hädän mittasuhteista ja kadosta kärsimään joutuneen väestön tarpeista“!!), hän puolustaa sääntöjä zemstvoverotuksen ylimmän rajan säätämisestä „maanomistuksen suojaamiseksi zemstvoverojen ylettömältä korottamiselta“. Näin muodoin Witte on aivan oikeassa sanoessaan: „Sisäasiain ministeriön koko politiikka zemstvon suhteen merkitsee zemstvon elinten hidasta, mutta järkkymätöntä jäytämistä, niiden merkityksen asteittaista heikentämistä ja samalla niiden tehtävien asteittaista keskittämistä hallituslaitosten toimivaltaan. Vähääkään liioittelematta voidaan sanoa, että kun kirjelmässä (Goremykinin kirjelmässä) osoitetut „toimenpiteet, joihin viime aikoina on ryhdytty zemstvolouden ja -hallinnan eräiden alojen saattamiseksi järjestykseen“, viedään onnellisesti päätökseen, niin todellisuudessa meillä ei tule olemaan mitään itsehallintoa,— zemstvolaitoksista jää jäljelle vain aate ja ulkokuori, ilman mitään asiallista sisältöä“. Goremykinin (ja vieläkin enemmän Sipjaginin) politiikka ja Witten politiikka johtaa siis aivan samaan, ja toistamme, että voimainmittely zemstvokysymyksessä ja perustuslaillisuuskyymyksessä on vain pelkkää kotitoraa eikä sen enempää. Huvikseen rakkaat keskenään riitelevät. Sellainen on yhteenveto herrojen Witten ja Goremykinin välisestä „taistelusta“. Mitä taas tulee meidän yhteenvetoihimme itsevaltiutta ja zemstvoa koskevassa yleiskysymyksessä, niin ne on mukavinta tehdä hra R. N. S:n * esipuheen käsittelyn yhteydessä.

V

Hra R. N. S:n esipuheessa on paljon mielenkiintoista. Siinä on kosketeltu mitä laajimpia kysymyksiä: Venäjän valtiollista uudestijärjestämistä, tuon uudestijärjestämisen moninaisia keinoja, uudestijärjestämiseen johtavien yksien ja toisten voimien merkitystä. Toisaalta hra R. N. S., jolla on ilmeisesti läheiset suhteet liberaalisiin piireihin yleensä ja zemstvo-liberaalisiin piireihin erikoisesti, on epäilemättä

* Tätä salanimeä käytti hra Struve. (Tekijän huomautus vuoden 1907 palnoken. *Toim.*)

jonkinlainen uusi ääni „maanalaisen” kirjallisuutemme kuorossa. Sen vuoksi niin zemstvon poliittista merkitystä koskevan periaatteellisen kysymyksen selvittämiseksi kuin myöskin liberaaleille läheisissä piireissä vallitseviin tuulahduksiin ja... en sano suuntiin, vaan mielialoihin tutustumiseksi kannattaa hyvinkin pysähtyä yksityiskohtaisemmin käsittelemään tätä esipuhetta, ottaa selville, onko tuo uusi myönteistä vai kielteistä, missä määrin se on myönteistä, missä suhteessa ja missä määrin kielteistä?

Hra R. N. S:n katsomusten peruserikoisuutena on seuraava. Kuten näkyy hänen artikkelinsa hyvin monista kohdista, joita esitämme alempana lainauksina, hän on rauhallisen, asteittaisen, tuiki legaalisen kehityksen ihailija. Toisaalta hänen koko sisimpänsä kapinoi itsevaltiutta vastaan ja janoaa poliittista vapautta. Mutta itsevaltiutus onkin itsevaltiutta juuri sen vuoksi, että se kieltää ja vainoo *kaikkea* „kehitystä” vapautta kohti. Tämä ristiriita huokuu kauttaaltaan hra R. N. S:n koko artikkelista tehden hänen järkeilynsä sangen epäjohdonmukaisiksi, hatariksi ja epämääräisiksi. Perustuslaillisuus ja huolenpito itsevaltiudellisen Venäjän tiukasti legaalisesta kehityksestä voidaan yhdistää toisiinsa vain sen edellytyksen tai vaikkapa oletuksen avulla, että itsevaltainen hallitus *itse* käsittää, väsy, antaa periksi j.n.e. Ja sattuu niinkin, että hra R. N. S. todellakin lankeaa kansalaissuuttumuksensa huipulta tälle mitä kehittymättömmän liberalismin vulgääriselle katsantokannalle. Tässä esimerkki. Hra R. N. S. sanoo itsestään: „...,me, jotka pidämme taistelua poliittisen vapauden puolesta Venäjän nykypäivien tietoisille ihmisille heidän Hannibalin valanaan, yhtä pyhänä kuin taistelu talonpoikien vapauttamisen puolesta oli aikoinaan neljäkymmentäluvun ihmisille”... ja edelleen: „...,niin vaikeata kuin meidän onkin, meidän, jotka olemme vannoneet „Hannibalin valan” taistelusta itsevaltiutta vastaan”, j.n.e. Se on hyvin sanottu, sanottu voimakkaasti! Nämä voimakkaat sanat olisivat artikkelin kaunistus, jos se kauttaaltaan henkisi tuota samaa järkähtämätöntä, leppymätöntä taisteluhenkeä („Hannibalin vala”!). Nämä voimakkaat sanat — juuri sen vuoksi, kun ne ovat niin voimakkaita,— kuulostavat jollain tavalla vääriltä, kun niiden rinnalla sorahtaa teennäisen sovintomielen ja rauhoittuneisuuden ääni, yritys viedä vaikkapa kaikenlaisten väärennysten hinnallakin läpi rauhallisen, tuiki

legaalisen kehityksen konseptio. Ja hra R. N. S:llä on tuollaisia ääniä ja tuollaisia yrityksiä, ikävä kyllä, enemmän kuin tarpeeksi. Hän käyttää esimerkiksi kokonaista puolitoista sivua sen ajatuksen seikkaperäiseen „perustelemiseen”, että „valtion politiikka Nikolai II hallituskaudella ansaitsee *vieläkin* (alleviivaus meidän) ankaramman tuomion siveelliseltä ja poliittiselta näkökannalta kuin Aleksanteri II reformien musta muuttaminen Aleksanteri III hallituskaudella”. Miksikähän *vieläkin* ankarampaa tuomitsemista? Kuulemma siksi, että Aleksanteri III taisteli vallankumousta vastaan, mutta Nikolai II „Venäjän yhteiskuntapiirien legaalisia pyrkimyksiä vastaan”, edellinen poliittisesti kehittyneitä vastaan, jälkimmäinen „täysin rauhallisia yhteiskunnallisia voimia vastaan, jotka useissa tapauksissa vieläpä toimivatkin tyyten vailla selvää poliittista ajatusta” („jotka eivät tajunneet hyvin edes sitäkään, että heidän tietoinen kulttuurityönsä jäytää valtiojärjestelmää”). Tämä on hyvin suurelta osaltaan väärin asialliseltaakin kannalta,— siitä tulee puhe tuonnempana. Mutta sen lisäksi ei voida olla panematta merkille itse tekijän ajatuksenjuoksun kummallisuutta. Hän tuomitsee itsevaltiuden, ja kahdesta itsevaltiaasta hän tuomitsee *enemmän* toista ei politiikan luonteen takia, politiikan, joka on jäänyt entiseksi, vaan sen vuoksi, että tätä vastassa ei (muka) ole „yltiöpäitä”, jotka „luonnollisesti” aiheuttavat jyrkän vastaiskun, ei siis ole syytä vainoihinkaan. Eiköhän jo itse tuollaisen perustelun esittämisessä ole havaittavissa selvä myönnytys sille uskollisen-alamaiselle väitteelle, ettei tsaari-isällämme muka ole mitään syytä pelätä kutsua koolle lemmittyjä ihmisiä, sillä kukaan noista lemmikeistä ei ole milloinkaan edes ajatellutkaan mitään sellaista, mikä ylittäisi rauhallisten pyrkimysten ja tiukan legaalisuuden puitteet? Meitä ei kummastuta, kun havaitsemme tuollaisen „ajatustenjuoksun” (eli tuollaisen valheenkulun) hra Wittellä, joka kirjoittaa kirjelmässään: „Tuntuisi siltä, että siellä, missä ei ole poliittisia puolueita eikä vallankumousta ja missä kukaan ei kiellä korkeimman vallan oikeuksia,— siellä ei saa asettaa hallintovaltaa vastakkain kansan tai yhteiskuntapiirien kanssa...” * j.n.e. Meitä ei ihmetytä tuollainen

* S. 205. „Se ei ole lainkaan viilsasta”, sanoo hra R. N. S. huomautuksessaan tähän kohtaan. Aivan oikein. Mutta eikö sitten hra R. N. S:n edellä esitettyjä järjellyjä hänen esipuheensa ss. XI—XII ole muovattu aivan samasta savesta?

ajatuksenjuoksu hra Tshitsherinillä, joka kreivi Miljutinille jättämässään kirjelmässä vuoden 1881 maaliskuun 1 päivän jälkeen sanoi, että „vallan on ennen kaikkea näytettävä tarmonsa, todistettava, ettei se ole laskenut lippuaan uhkausten edessä”, että „monarkkinen järjestelmä sopii yhteen vapaiden laitosten kanssa vain silloin, kun nämä ovat rauhallisen kehityksen ja itsensä korkeimman vallan rauhallisten aloitteiden tuote”, ja neuvoi luomaan „voimakkaan ja liberaalisen” vallan, joka toimisi „valinnallisella aineksella vahvistetun ja uusitun lakiasäättävän elimen” avustuksella *. Tuon tuollaisen hra Tshitsherinin kannalta olisi täysin luonnollista tunnustaa Nikolai II politiikan ansaitsevan suurempaa tuomitsemista *siitä syystä*, että hänen hallituskaudellaan rauhallinen kehitys ja itsensä korkeimman vallan rauhalliset aloitteet *olisivat voineet* johtaa vapaiden laitosten syntymiseen. Mutta onko tuollainen lausunto luonnollinen ja sovelias kuultavaksi Hannibalin taisteluvalan vannoneen miehen suusta?

Eikä hra R. N. S. ole asiallisestikaan oikeassa. „Nyt”, sanoo hän vertaillen nykyistä hallituskautta edelliseen, „...sitä väkivaltaista kumousta, jota „Narodnaja voljan”²⁸ toimihenkilöt mielessään hautoivat, ei kukaan ajattele vakavasti”. Parlez pour vous, monsieur! Puhukaa vain omista nimissänne! Me taas tiedämme aivan tarkasti, että vallankumouksellinen liike Venäjällä viimeksi kuluneella hallituskaudella ei ole suinkaan kuollut eikä heikentynyt edelliseen hallituskauteen verraten, vaan päinvastoin se on uudesti syntynyt ja kasvanut moninkertaisesti. Ja mitä „vallankumouksellista” liikettä se sellainen olisi, ellei kukaan sen osanottajista ajattelisi vakavasti väkivaltaista kumousta? Ehkä meitä vastaan väitetään, että edellä esitetyillä riveillä hra R. N. S. ei tarkoita väkivaltaista kumousta yleensä, vaan spesifiikkisesti „narodnajavoljalaista”, s.o. sekä valtiollista että yhteiskunnallista kumousta samanaikaisesti, kumousta, joka ei johda ainoastaan itsevaltiuden kukistumiseen, vaan myös vallan anastamiseen. Tällainen vastaväite olisi perusteeton, sillä ensinnäkin, itsevaltiudelle sellaisenaan (s.o. itsevaltaiselle hallitukselle eikä „porvaristolle” tai „yhteiskuntapiireille”) ei ole lainkaan tärkeitä se, *mitä varten* se halutaan kukistaa, vaan *se, että* se halutaan kukistaa. Ja

* Witten „Kirjelmä”, ss. 122—123. „Kreivi Loris-Melikovin perustuslaki”, s. 24.

toiseksi, „Narodnaja voljankin” toimihenkilöt „esittivät” aivan Aleksanteri III hallituskauden alussa hallitukselle nimenomaan sellaisen vaihtoehdon, jollaisen sosialidemokratia asettaa Nikolai II:lle: joko vallankumouksellinen taistelu tahi itsevaltiudesta luopuminen. (Ks. „Narodnaja voljan” Toimeenpanevan komitean kirjettä Aleksanteri III:lle maaliskuun 10 päivältä vuonna 1881, jossa on esitetty kaksi ehtoa: 1. yleinen amnestia kaikista poliittisista rikoksista ja 2. koko Venäjän kansan edustajain koollekutsuminen yleisen äänioikeuden sekä paino-, sana- ja kokoontumisvapauden oloissa). Ja tietäähän hra R. N. S. itsekin mainiosti, että väkivaltaista kumousta „hautovat vakavasti” monet ei ainoastaan intelligenssin keskuudessa, vaan myöskin työväenluokan keskuudessa: vilkaiskaa hänen artikkelinsa XXXIX ja seur. sivuja, joilla puhutaan „vallankumouksellisesta sosialidemokratiasta”, jolle on turvattu sekä „joukkoperusta että henkiset voimat”, joka kulkee kohti „ratkaisevaa poliittista taistelua”, kohti „vallankumouksellisen Venäjän veristä taistelua itsevaltiudellis-byrokraattista valtakomentoa vastaan” (XLI). Näin ollen on aivan epäilemätöntä, että hra R. N. S:n „hyvää tarkoittavat puheet” ovat vain erikoismenetelmä ja yritys vaikuttaa hallitukseen (tai „yleiseen mielipiteeseen”) vakuuttamalla omaa (tai toisten) vaatimattomuutta.

Muuten hra R. N. S. luulee, että taistelu-käsitettä voidaan selittää hyvin laajasti. „Zemstvon lakkauttaminen”, kirjoittaa hän „antaa vallankumoukselliselle propagandalle hyvin suuren valtín — sanomme tämän täysin objektiivisesti (sic!) tuntematta minkäänlaista vastenmielisyyttä sitä kohtaan, mitä tavallisesti nimitetään vallankumoukselliseksi toiminnaksi, mutta myöskään ihastumatta ja viehättymättä poliittisen ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta käytävän taistelun juuri tähän (sic!) muotoon”. Tämä tiradi on hyvin merkittävä. Jos hiukan kohotetaan tätä quasi*-tieteellistä sanamuotoa, joka aivan suotta keikaroi „objektiivisuudella” (kun kerran kirjoittaja itse asettaa kysymyksen siten, että hän antaa omalta kannaltaan etusijan yhdelle tai toiselle toimintamuodolle tahi taistelumuodolle, niin hänen suhtautumisensa objektiivisuudesta puhuminen on silloin samaa kuin sanoa, että kaksi kertaa kaksi on talikynttilä),—

* — muka. *Toim.*

niin saadaan seuraava ikivanha todistelu: voitte uskoa minuun, herrat hallitsijat, sillä peloitellessani teitä vallankumouksella en sisimmässäni ole lainkaan sen kannalla. Objektiivisuuteen vetoaminen ei ole mitään muuta kuin viikunanlehti, jolla verhotaan subjektiivista antipatiaa vallankumousta ja vallankumouksellista toimintaa kohtaan. Ja tätä verhoa hra R. N. S. tarvitsee sen vuoksi, ettei tuollainen antipatia sovi mitenkään yhteen Hannibalin taisteluvallan kanssa.

Muuten, ehkäpä olemme erehtyneet tuon samaisen Hannibalin suhteen? Onko hän todellakin vannonut taistelevansa roomalaisia vastaan vaiko ainoastaan taistelevansa Karthagon edistyksen puolesta, edistyksen, joka loppukädessä olisi tietenkin koitunut Rooman vahingoksi? Eiköhän sanaa taistelu voida käsittää laajemmin eikä vain noin „suppeasti”? Hra R. N. S. luulee, että voidaan. Taistelu itsevaltiutta vastaan — se seuraa Hannibalin vallan rinnastamisesta edellä esitetyn tiradin tekstiin — ilmenee eri „muodoissa”: yksi muoto on vallankumouksellinen, illegaalinen taistelu, toinen muoto on yleensä „taistelu poliittisen ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta”, s.o. toisin sanoin rauhallinen, legaalinen toiminta, joka juurruttaa kulttuuria itsevaltiuden sallimissa puitteissa. Emme epäile lainkaan sitä, etteikö itsevaltiuden oloissakin olisi mahdollista legaalinen toiminta, joka vie eteenpäin Venäjän edistystä: eräissä tapauksissa se vie melko nopeasti eteenpäin teknillistä edistystä, harvoissa tapauksissa ja varsin vähäisessä määrin yhteiskunnallista edistystä ja aivan poikkeustapauksissa ja aivan pienoismäärin poliittista edistystä. Voidaan kiistellä siitä, miten suuri nimenomaan ja missä määrin mahdollinen on tuo mitätön pienoisedistys, missä määrin tuollaiset edistyksen yksityistapaukset pystyvät estämään sitä väestön joukkoluontoista poliittista turmelemista, jota itsevaltius harjoittaa kaikkialla ja alituisesti. Mutta rauhallisen legaalisen toiminnan selittäminen, vaikkapa välillisestikin, itsevaltiutta vastaan käytävän taistelun käsitteeseen kuuluvaksi, merkitsee tuon turmelemisen edistämistä, merkitsee sitä, että edelleen heikennetään sitä venäläisessä pieneläjässä jo niinkin äärettömän heikkoa tietoisuutta, että hän on kansalaisena vastuussa *kaikesta*, mitä hallitus tekee.

Ikävä kyllä, hra R. N. S. ei ole ainoa niiden illegaalisten kynäilijäin joukossa, jotka yrittävät pyyhkiä pois eron

vallankumouksellisen taistelun ja rauhallisen kulttuuriharrastelun väliltä. Hänellä on edeltäjänsä, hra R. M., kuuluisassa „Rabotshaja Myslin” Erillisessä lisälehdessä²⁹ otsikolla „Todellisuutemme” (syyskuu 1899) julkaistun artikkelin kirjoittaja. Väitellessään sosialidemokraattisia vallankumouksellisia vastaan tämä kirjoitti: „Sillä onhan taistelu zemstvojen ja kaupunkien kunnallisen itsehallinnon puolesta samoin kuin taistelu yleisen kouluopetuksen puolesta, taistelu julkisen oikeudenkäynnin puolesta ja taistelu yhteiskunnallisen avun antamiseksi nälänhätää kärsivälle väestölle j.n.e. taistelua itsevaltiutta vastaan... Tätä yhteiskunnallista taistelua, joka jonkin kummallisen väärinkäsityksen vuoksi ei ole saanut osakseen monien venäläisten vallankumouksellisten kynäilijäin suosiollista huomiota, kuten näimme, on Venäjän yhteiskunta jo käynyt eikä vain eilispäivästä alkaen... Todellinen kysymys on siitä, miten näiden eri yhteiskuntakerrosten... on käytävä tätä taistelua itsevaltiutta vastaan mahdollisimman hyvällä menestyksellä... Ja meille on pääkysymys tämä: miten työläistemme on käytävä tätä yhteiskunnallista taistelua itsevaltiutta vastaan, työläistemme, joiden liikettä vallankumousmiehemme pitävät parhaimpana keinona itsevaltiuden kukistamiseksi” (ss. 8—9). Kuten näette, hra R. M. ei pidä tarpeellisena edes salata antipatiaansa vallankumouksellisia kohtaan; legaalisen oppositio toiminnan ja rauhallisen työn hän julistaa suoraan taisteluksi itsevaltiutta vastaan ja vieläpä katsoo tärkeimmäksi kysymykseksi sen, miten työläisten on „tätä” taistelua käytävä. Hra R. N. S. ei ole likimainkaan noin primitiivinen eikä noin avomielen, mutta meidän liberaalimme ja puhtaan työväenliikkeen mitä jyrkimmän ihailijan poliittisten pyrkimysten sukulaisuus tulee melko selvästi näkyviin*.

Mitä tulee hra R. N. S:n „objektivismiin”, niin meidän on huomautettava, että toisinaan hän heittää sen suoralta

* „Työläisten taloudelliset järjestöt”, sanoo hra R. N. S. toisessa kohdassa, „ovat työläisjoukkojen reaalisen poliittisen kasvatuksen koulu”. Neuvoisimme kirjoittajaa käyttämään varovammin tuota oportunistimin ritareitten ylettömästi kuluttamaa sanaa „reaalinen”. Ei voida kieltää sitä, etteivätkö työläisten taloudellisetkin järjestöt voisi visseissä olosuhteissa antaa paljon heidän poliittisen kasvatuksensa kannalta (kuten ei voida kieltää sitäkään, että toisenlaisten olosuhteiden vallitessa ne voivat jossain määrin edistää heidän poliittista turmelemistaankin). Mutta reaalisen poliittisen kasvatuksen työläisjoukoille voi antaa vain niiden kaikinpuolinen osallistuminen vallankumousliikkeeseen aina avoimeen katutaisteluun saakka, aina kansalaissotaan saakka poliittisen ja taloudellisen orjuuden puolustajia vastaan.

kädeltä syrjään. Hän pysyy „objektiivisena” puhuessaan työväenliikkeestä, sen elimellisestä kasvusta, edessäolevasta vallankumouksellisen sosialidemokratian kiertämättömästä taistelusta itsevaltiutta vastaan, siitä, että zemstvon lakauttamisesta on kiertämättömänä tuloksena oleva liberaalien järjestyminen illegaaliseksi puolueeksi. Kaikki se on esitetty hyvin asiallisesti ja hyvin järjellisesti, niin järjellisesti, että voidaan riemuita sen johdosta, että liberaalisten piirien keskuuteen leviää oikea käsitys Venäjän työväenliikkeestä. Mutta kun hra R. N. S. alkaa puhua vihollisen mahdollisesta „taltuttamisesta” eikä taistelusta vihollista vastaan, niin hän kadottaa heti „objektivisminsa”, alkaa tunteilla ja vieläpä siirtyy tavallisesta kertomatavasta käskytapaan.

„Vain siinä tapauksessa asia ei pääse vallankumouksellisen Venäjän lopulliseen ja veriseen taisteluun saakka itsevaltiudellis-byrokraattista järjestelmää vastaan, jos vallanpitäjien joukossa osoittautuu olevan ihmisiä, joilla löytyy miehuutta nöyrytyä historian edessä ja saada itsevaltiat hallitsijakin nöyrytyään sen edessä... Ylimmän byrokratian keskuudessa on epäilemättä henkilöitä, jotka eivät suvaitse taantumuksellista politiikkaa... He, nuo ainoat henkilöt, joilla on pääsy valtaistuimen ääreen, eivät rohkene milloinkaan lausua kuuluvasti julki vakaumuksiaan... Kuitenkin ehkäpä kiertämättömän historiallisen tilinteen valtava aave, suurten tapahtumain aave saa aikaan horjuntaa hallituspiireissä ja hajottaa ajoissa taantumuksellisen politiikan raudankovan järjestelmän. Sitä varten tarvitaan nyt verrattain vähän... Ehkäpä se (hallitus) ei tule liian myöhään käsittämään myöskään sitä kohtalokasta vaaraa, mikä piilee itsevaltiuseräjäytelmän varjeluksessa kaikin keinoin. Ehkäpä se itsekin väsyä taistelemaan vapauden luonnollista, historiallisesti välttämätöntä kehityskulkua vastaan jo ennen kuin se on törmännyt yhteen vallankumouksen kanssa ja alkaa horjua „leppymättömän” politiikkansa noudattamisessa. Lakattuaan olemasta johdonmukainen taistelussa vapautta vastaan sen on pakko avata sille ovet auki yhä enemmän ja enemmän. Ehkäpä voikin käydä niin... ei, ei ainoastaan voi, vaan *käyköön niin!*” (Alleviiivaus kirjoittajan.)

Amen! voimme vain sanoa tämän hyväätarkoittavan ja ylevätyylisten monologin johdosta. Hannibalimme edistyy niin nopeasti, että esiintyy edessämme jo kolmannessa muodossa: ensimmäinen muoto — on taistelu itsevaltiutta vastaan, toinen — kulttuurin juurruttaminen, kolmas — kehoitukset taltuttamaan vihollista ja yritykset säikäyttää sitä „aaveella”. Voi kauhistusta! Olemme aivan samaa mieltä kunnianarvoisan hra R. N. S:n kanssa siitä, että Venäjän hallituksen tekopyhät pelkäävätkin eniten maailmassa juuri „aaveita”. Ja aivan välittömästi tämän aaveiden esiin-

manaamisen edellä kirjoittajamme, mainittuaan vallankumouksellisten voimien kasvusta ja vallankumouksellisen purkauksen lähenemisestä, huudahti: „Syväksi suruksemme näemme jo etukäteen ne hirveät uhrit ihmis- ja kulttuurivoimien hävityksen muodossa, joita tuo mieleton agressiivisvanhoillinen politiikka tulee maksamaan, jossa ei ole sen enempiä poliittista järkeä kuin siveellisen puolustelun häivääkään”. Millaisen pohjattoman kuilun doktrinäärisyyttä ja ällöttävää hempeilyä tuo tuollainen loppukaneetti vallankumouksellista purkausta koskevien järkeilyjen jälkeen avaakaan eteemme! Kirjoittajalla ei ole pienintäkään käsitystä siitä, miten jättiläismäinen historiallinen merkitys olisi sillä, jos kansa Venäjällä edes kerran antaisi hyvän opetuksen hallitukselle. Sen sijaan, että herättäisitte vihaa ja suuttumusta, lietsoisitte taisteluvalmeutta ja -kiikkaa vetoamalla niihin „hirveisiin uhreihin”, joita kansa on joutunut ja joutuu uhraamaan absolutismille,— sen sijaan te vetoatte *tuleviin* uhreihin säilyttääksenne pois taistelusta. Voi teitä, herrat! Parempi on olla yleensä puhumatta „vallankumouksellisesta purkauksesta” kuin pilata nämä puheet tuollaisella loppukaneetilla. Ilmeisesti te ette haluakaan *tehdä* „suurtapahtumia”, vaan haluatte ainoastaan jaaritella „suurtapahtumain aaveista” ja jaaritellakin vain niiden „henkilöiden kanssa, joilla on pääsy valtaistuimen ääreen”.

Meidän legaalinenkin kirjallisuutemme, kuten tiettyä, on täpö täynnä tuonlaatuisia jaaritteluja aaveiden kanssa ja aaveista. Ja jotta nuo aaveet saisivat reaalisuutta, on tullut tavaksi vedota esimerkin vuoksi „suuriin reformeihin” ja veisata niille hallelujaa, joka on täynnä sovinnasta valhetta. Sensuurinalaiselle kirjailijalle pitää toisinaan antaa anteeksi nuo tuollaiset valheet, sillä muuten hän ei voi tuoda julki poliittisia uudistuspyrkimyksiään. Mutta hra R. N. S:llä ei ollut sensuuria takanaan. „Suuria reformeja”, kirjoittaa hän, „ei oltu suunniteltu byrokratian viemiseksi entistä suurempaan voittoon”. Katsokaapa, miten kartteleva tuo apologeettinen fraasi oikein on. *Kuka* „suunnitteli”? Herzenkö, Tshernyshevski, Unkovski ja nekö, jotka kulkivat heidän mukanaan? Mutta nämä miehethän vaativat verrattomasti paljon enemmän kuin mitä „reformilla” toteutettiin, ja vaatimustensa takia he joutuivat vainotuksi „suuria” reformeja toteuttaneen hallituksen taholta.— Vai hallitusko ja ne, jotka sokeasti ylistysvirsiä veisaten seurasivat hallitusta haukkuen

„kiihoittajia”? Mutta hallitus teki kaiken mahdollisen ja mahdottoman antaakseen peräksi mahdollisimman vähän, tyypistääkseen demokraattisia vaatimuksia ja tyypistääkseen niitä *nimenomaan* „byrokratian viemiseksi entistä suurempaan voittoon”. Hra R. N. S. tuntee mainiosti kaikki nämä historialliset tosiasiat ja hän hämää niitä vain sen vuoksi, että ne kumoavat täydelleen hänen hyväntahtoisen teoriansa itsevaltiaan mahdollisesta „taltuttamisesta”. Poliitikassa ei ole sijaa taltuttamiselle, ja vain ääretön yksinkertaisuus (sekä pyhä että ovela yksinkertaisuus) voi pitää talttumisenä seuraavaa ikivanhaa poliisimenetelmää: *divide et impera*, jaa ja hallitse, luovu vähäarvoisesta säilyttääksesi oleellisen, anna vasemmalla kädellä ja ota takaisin oikealla. „... „Suuria reformeja” hautoessaan ja toteuttaessaan, Aleksanteri II hallitus ei asettanut itselleen samalla tietoisesti päämääräksi — katkaista hinnalla millä hyvänsä Venäjän kansalta kaikki legaaliset tiet poliittiseen vapauteen, eikä punninnut siltä kannalta jokaista askeltaan, jokaista lakipykälää”. Se on *valetta*. Aleksanteri II hallitus asetti niin reformeja „hautoessaan” kuin niitä täytäntöönpannessaankin eteensä heti alunperin aivan tietoisin päämäärän: olla antamatta peräksi jo niihin aikoihin esitetylle poliittisen vapauden vaatimukselle. Aivan alusta alkaen ja ihan loppuun saakka se katkaisi kaikki legaaliset tiet vapauteen, sillä se vastasi vainotoimenpiteillä jopa tavallisiin anomuksiinkin, sillä se ei antanut koskaan edes puhua vapaasti vapaudesta. Hra R. N. S:n ylistysvirsiensä kumoamiseksi riittää, kun vedotaan vaikkapa ylempänä mainitsema Witten „Kirjelmässä” esitettyihin tosiasioihin. Niistä henkilöistä taas, joista Aleksanteri II hallitus oli kokoonpantu, Witte itse sanoo esimerkiksi näin: „On todettava, että 60-luvun kauden huomattavat valtiomiehet, joiden mainehikkaat nimet kiitollinen jälkipolvikin on säilyttävä muistissaan, tekivät aikoinaan niin paljon suurta, että tuskinpa heidän seuraajansa ovat niin paljon tehneetkään, ja uurastivat valtio- ja yhteiskuntajärjestelmämme uudistamiseksi vilpittömien vakaumustensa mukaisesti, rajattoman uskollisina hallitsijalleen eikä vastoin hänen pyrkimyksiään” („Kirjelmän” 67. sivu). Mikä on totta, se on totta: vilpittömien vakaumustensa mukaisesti, rajattoman uskollisina poliisikoplan johdossa olevalle hallitsijalle...

Ylläesitetyn jälkeen meitä ei enää pitäisi ihmetyttää, että hra R. N. S. puhuu äärettömän vähän kaikkein tärkeimmästä

kysymyksestä — zemstvon osuudesta taistelussa poliittisen vapauden puolesta. Paitsi tavanmukaisia viittauksia zemstvon „käytännölliseen” ja „kulttuuri”-toimintaan, hän mainitsee sivumennen sen „kasvattavasta ja poliittisesta merkityksestä”, sanoo, että „zemstvolla on poliittinen merkitys”, että zemstvo, kuten hra Witte näkee selvästi, „on vaarallinen (vallitsevalle järjestelmälle vaarallinen) vain historiallisen kehitystendenssinsä vuoksi — perustuslain ituna”. Ja näiden, aivan kuin sattumalta kieleltä kirvonneiden huomautusten päätteeksi seuraa hyökkäys vallankumouksellisia vastaan: „Me pidämme arvossa hra Witten teosta ei ainoastaan sen totuuden vuoksi, mikä siinä on sanottu itsevaltiudesta, vaan myöskin kallisarvoisena poliittisena mainetodistuksena, jonka byrokrania itse on zemstvolle antanut. Tämä todistus on mainio vastaus kaikille niille, jotka poliittisen valistuneisuuden puutteessa tahi vallankumoukselliseen fraasiin (sic!) viehättyneinä eivät ole halunneet eivätkä halua nähdä Venäjän zemstvon suurta poliittista merkitystä eikä sen legaalista kulttuuritoimintaa”. Kenellä sitä on ilmennyt, sitä valistuneisuuden puutetta tai fraasiin viehättymistä? missä ja milloin? Kenen kanssa ja minkä vuoksi hra R. N. S. on eri mieltä? Siihen ei ole vastausta, eikä kirjoittajan hyökkäys sano mitään, paitsi ehkä lausunnon hänen antipatiastaan vallankumouksellisia kohtaan, mikä on meille tunnettua artikkelin muidenkin kohtien pohjalla. Asiaa ei selitä hituistakaan seuraava vieläkin kummallisempi huomautus: „Näillä sanoilla emme lainkaan halua (!) loukata vallankumouksellisia toimihenkilöitä, joissa ei voida olla kunnioittamatta ennen kaikkea heidän siveellistä miehuuttaan taistelussa mielivaltaa vastaan”. Mitä varten tämä on sanottu? mitä sillä tarkoitetaan? Mitä yhteyttä on siveellisellä miehuudella ja sillä, ettei osata antaa arvoa zemstvolle? Hra R. N. S. joutuu totta tosiaan ojasta allikkoon: alussa hän „loukkasi” vallankumouksellisia perusteettomalla ja „nimettömällä” (s.o. mene tiedä ketä vastaan suunnatulla) syytöksellä sivistymättömyydestä ja fraasista, ja nyt „loukkaa” heitä vielä olettamuksella, että heidät voidaan pakoittaa nielaisemaan syytös sivistymättömyydestä pillerinä, kun se kullataan tunnustamalla heidän siveellinen miehuutensa. Epäselvyyden kruunaukseksi hra R. N. S. joutuu ristiriitaan omien sanojensa kanssa julistaessaan — aivan kuin yhteen ääneen

„vallankumoukselliseen fraasiin viehättyneiden” kanssa,— että „nykyinen venäläinen zemstvolaitos... ei ole poliittinen suure, joka suoranaisella voimallaan voisi herättää kenessäkään kunnioitusta, voisi peloittaa ketään... Se pystyy nipinapin säilyttämään vaatimattomat asemansa”... „Tällaiset laitokset (kuin zemstvo)... voivat sellaisinaan uhata tätä (itsevaltaista) järjestelmää vain etäisessä tulevaisuudessa ja vain maan koko kulttuurin kehityksen yhteydessä”.

VI

Yritetäänpä päästä selville tästä kysymyksestä, josta hra R. N. S. puhuu niin kiukkuisesti ja niin sisällyksettömästi. Edellä esittämämme tosiasiat osoittavat, että zemstvon „poliittinen merkitys”, t.s. sen merkitys voimatekijänä poliittisen vapauden puolesta käytävässä taistelussa, on pääasiallisesti seuraava. Ensinnäkin, tämä meidän omistavien luokkiemme (ja erikoisesti maanomistaja-aateliston) edustajain järjestö asettaa alituisesti valinnalliset laitokset byrokraatian vastakohtaksi, saa alituisesti aikaan selkkauksia niiden välillä, näyttää joka askeleella edesvastuuttoman tsaristisen virkamiehistön taantumuksellisen luonteen, pitää yllä tyytymättömyyttä ja ruokkii itsevaltaista hallitusta vastaan esiintyvää oppositiota *. Toiseksi, zemstvot, jotka on tungettu kuin viidentenä pyöränä byrokraatian rattaisiin, pyrkivät lujittamaan asemaansa, laajentamaan merkitystään, ne pyrkivät — ja vieläpä Witten lausunnon mukaan „tiedottomasti kulkevatkin” — kohti perustuslakia anoen sitä. Sen vuoksi ne osoittautuvat hallitukselle kelpaamattomaksi liittolaiseksi tämän taistelussa vallankumouksellisia vastaan, ne pysyttelevät ystävällisen neutraliteetin kannalla vallankumouksellisia kohtaan ja tekevät näille vaikkakin välillisiä, mutta eittämättömiä palveluksia saamalla kriittisillä ajankohdilla aikaan horjuntaa hallituksen vainotoimpiteissä. On selvää, että laitosta, joka parhaassa tapauksessa on tähän mennessä kyennyt esittämään vain liberaalisia anomuksia ja noudatamaan ystävällistä neutraliteettia, ei voida pitää „suurena” eikä yleensä vähääkään itsenäisenä

* Ks. kysymyksen tämän puolen erittäin perusteellista selvitystä P. B. Axelrodin kirjassessa: „Liberaalisen ja sosialistisen demokratian historiallinen asema ja keskinäissuhde Venäjällä” (Geneve, 1898), erikoisesti ss. 5, 8, 11—12, 17—19.

poliittisen taistelun tekijänä, mutta zemstvolta ei voida kieltää sille kuuluvaa erään *aputekijän* osuutta. Tässä mielessä olemme valmiit, jos niin haluatte, jopa tunnustamaan, että zemstvo on palanen perustuslakia. — Lukija saattaa ehkä sanoa: siis te olette samaa mieltä hra R. N. S:n kanssa, joka ei sen enempää väitäkään. Ei laisinkaan. Tästä erimielisyytemme vasta alkaakin.

Zemstvo on palanen perustuslakia. Olkoon niin. Mutta se on nimenomaan sellainen palanen, jonka avulla Venäjän „yhteiskuntapiirejä” on *houkuteltu loitommalle* perustuslaista. Tämä on nimenomaan sellainen, verrattain vähämerkityksellinen asema, jonka itsevaltius on luovuttanut kasvavalle demokratiaville säilyttääkseen itsellään tärkeimmät asemat, hajoittaakseen ja erottaakseen toisistaan ne, jotka vaativat poliittisia uudistuksia. Olemme nähneet, miten tuo erottaminen onnistui sekä 60-luvulla että vuosina 1880—1881 zemstvolle („perustuslain idulle”) osoitetun „luottamuksen” pohjalla. Kysymys zemstvon suhteesta poliittiseen vapautteen on erillinen tapaus yleiskysymyksestä, joka koskee reformien suhdetta vallankumoukseen. Ja tästä erillistapauksesta me voimme havaita bernsteiniläisen muotiteorian koko suppeuden ja järjettömyyden, tuon muotiteorian, joka asettaa vallankumouksellisen taistelun tilalle taistelun reformien puolesta, joka julistaa (esim. hra Berdjajevin suulla), että „edistyksen periaatteena on: mitä parempi, sitä parempi”. Tämä periaate on yleisessä muodossaan yhtä väärä kuin päinvastainenkin periaate: mitä pahempi, sitä parempi. Vallankumoukselliset eivät tietenkään kieltäydy milloinkaan taistelusta reformien puolesta, vaikkapa vähämerkityksellisenkin ja erillisen vihollisaseman valtaamiseksi, jos tämä asema voimistaa heidän rynnäkköään ja helpottaa täydellistä voittoa. Mutta he eivät unohda milloinkaan myöskään sitä, että on tapauksia, jolloin vihollinen luovuttaa itse määrätyn aseman erottaakseen hyökkääjät toisistaan ja murskatakseen heidät helpommin. He eivät unohda milloinkaan sitä, että vain silloin, kun aina pidetään silmällä „lopullista päämäärää”, kun „liikkeen” jokainen askel ja jokainen erillinen reformi arvioidaan yleisen vallankumoustaistelun näkökannalta, voidaan liike turvata harha-askelilta ja häpeällisiltä virheilta.

Juuri kysymyksen tätä puolta — zemstvon merkitystä itsevaltiuden *lujiittamisen* välineenä puolinaisen myönnötyksen

avulla, välineenä liberaalisten piirien vussin osan saamiseksi itsevaltiuden puolelle — ei hra R. N. S. ole lainkaan ymmärtänyt. Hän on katsonut edullisemmaksi sepittää itselleen doktrinäärisen kaavan, joka sitoo zemstvon ja perustuslain suoraviivaisesti yhteen „formulan” mukaan: mitä parempi, sitä parempi. „Kun te ensin lakkautatte zemstvolaitoksen Venäjällä”, sanoo hän Witten puoleen kääntyen, „ja sitten laajennatte yksilön oikeuksia, niin osoittautuu, että te menettätte parhaan tilaisuuden antaa maalle maltillinen perustuslaki, joka on historiallisesti kasvanut säätyvärietyksen omaavan paikallisen itsehallinnon pohjalta. Vanhoillisuuden asialle te joka tapauksessa teette hyvin pahan palveluksen”. Miten selväpiirteinen ja kaunis konseptio! Säätyvärietyksen omaava paikallinen itsehallinto — viisas vanhoillinen, jolla on pääsy valtaistuimen luo,— maltillinen perustuslaki. Sääli vain, että todellisuudessa nuo viisaat vanhoilliset ovat löytäneet zemstvon avulla useammin kuin kerran „parhaimman tilaisuuden” olla „*antamatta*” maalle perustuslakia.

Hra R. N. S:n rauhanomainen „konseptio” on vaikuttanut siihen sanamuotoonkin, johon hän on pukeutunut tunnuksensa, jolla hän päättää artikkelinsa ja joka on painettu — nimenomaan tunnuksena — uudelle riville ja lihavilla kirjaimilla: „Oikeudet ja määräysvaltainen yleisvenäläinen zemstvo!” On tunnustettava avoimesti, että tämä on yhtä alhaista liehittelyä venäläisten liberaalien laajojen joukkojen poliittisten ennakkoluulojen edessä, kuin näemme „Rabotshaja Myslillä” sen liehitellessä laajojen työläisjoukkojen poliittisia ennakkoluuloja. Meidän velvollisuutemme on nousta vastustamaan tuota liehittelyä sekä edellisessä että jälkimmäisessä tapauksessa. Se on ennakkoluuloa, ettei Aleksanteri II hallitus muka katkaissut legaalista tietä vapauteen,— että muka zemstvon olemassaolo tarjoaa parhaimman tilaisuuden antaa maalle maltillinen perustuslaki,— että muka lippuna — en sano vallankumouksellisen, vaan vaikkapa perustuslaillisenkin liikkeen lippuna,— voisi olla tunnus: „oikeudet ja määräysvaltainen zemstvo”. Se ei ole lippu, joka auttaa erottamaan viholliset liittolaisista ja kykenee antamaan liikkeelle suunnan ja johtamaan sitä, vaan se on räsy, joka vain auttaa kaikkein epäluotetuimpia henkilöitä lyöttäytymään liikkeeseen mukaan ja helpottaa hallitusta yrittämään vielä kerran selviytyä asiasta suurilla lupauksilla ja puolinaisilla refor-

meilla. Niin, ei tarvitse olla mikään profeetta ennustaakseen sen, että kun vallankumouksellinen liikkeemme saavuttaa huippukohtansa, kun liberaalinen kuohunta yhteiskuntapiireissä kymmenkertaistuu, niin hallitukseen ilmaantuu uusia Loris-Melikoveja ja Ignatjeveja, jotka kirjoittavat lippuunsa: „oikeudet ja määräysvaltainen zemstvo”. Joka tapauksessa se olisi Venäjälle kaikkein epäedullisin ja hallitukselle kaikkein edullisin lopputulos. Jos vähänkään huomattava osa liberaaleista alkaa uskoa tuohon lippuun ja siihen innostuneina ryntää selkäpuolelta „kiihoittaja”-vallankumouksellisten kimppuun, niin viimeksi mainitut voivat joutua eriste-tyiksi, ja hallitus yrittää turvata itselleen mahdollisuuden rajoittaa minimaalisiin, jonkinlaisen neuvottelevan ja aatellis-aristokraattisen perustuslain rajoittamiin myönnytyksiin. Onnistuuko tuollainen yritys,— se tulee riippumaan vallankumouksellisen proletariaatin ja hallituksen välisen ratkaisevan ottelun lopputuloksesta,— mutta siitä voidaan mennä varmasti takuuseen, että liberaalit tulevat petetyiksi. Jonkin tunnuksen avulla, senkaltaisen kuin on hra R. N. S:n esittämä („määräysvaltainen zemstvo” tai „zemstvolaisuus” j.n.e.), hallitus houkuttelee heidät kuin koiranpenikat erilleen vallankumouksellisista ja saatuaan houkutelluksi tarraa sitten niskasta kiinni ja alkaa piiskata niin sanotun taantumuksen raipoilla. Ja silloin, hyvät herrat, emme voi olla sanomatta: *niin teille pitääkin!*

Ja minkä tähden absolutismin hävittämisvaatimuksen asemesta esitetään lopputunnukseksi tuollainen maltillinen ja varovainen toivomus? Ensinnäkin, poroporvarillisen doktrinaarisyyden tähden, joka haluaa tehdä „palveluksen vanhoillisuudelle” ja uskoo, että hallitus heltyy tuollaisesta maltillisuudesta ja „talttuu” sen edessä. Toiseksi, sitä varten, että voitaisiin „liittää yhteen liberaalit”. Todellakin, tunnus: „oikeudet ja määräysvaltainen zemstvo” voi ehkä yhdistää *kaikki* liberaalit,— samoin kuin tunnus „kopeekka ruplan päälle” liittää („ekonomistien” mielestä) yhteen *kaikki* työläiset. Mutta eiköhän tuo *tuollainen* yhdistyminen vain koitune tappioksi voiton asemesta? Yhdistyminen on plus silloin, kun se nostaa yhdistettävät yhdistäjän tietoisien ja päättäväisen ohjelman tasolle. Yhdistyminen on miinus, kun se alentaa yhdistäjät joukkojen ennakkoluulojen tasolle. Ja venäläisten liberaalien suuren joukon keskuudessa on kieltämättä levinnyt hyvin laajalle se ennakkoluulo, että

zemstvo on todellakin „perustuslain itu” *, jonka „luonnollinen” rauhallinen ja asteittainen kehitys on hidastunut vain sattumalta, joidenkin moraalittomien satunnaissuosikien vehkeilyjen vuoksi, että itsevaltiaan „taltuttamiseksi” riittää, kun annetaan muutamia anomuksia, että legaalisella kulttuuritoiminnalla yleensä ja muun muassa zemstvon kulttuuritoiminnalla on „suuri poliittinen merkitys”, kun se vapauttaa ne, jotka ovat sanoissa vihamielisiä itsevaltiudelle, velvollisuudesta tukea aktiivisesti, muodossa tai toisessa, vallankumouksellista taistelua itsevaltiutta vastaan y.m., j.n.e., j.n.e. Liberaalien yhdistyminen on ehdottomasti hyödyllinen ja toivottava asia, mutta vain sellainen yhdistyminen, mikä asettaa päämääräkseen taistelun piintyneitä ennakkoluuloja vastaan eikä niiden edessä liehakoimista, poliittisen kehittyneisyytemme (oikeammin: kehittymättömyytemme) keskitason kohottamisen eikä sen hyväksymistä,— sanalla sanoen yhdistyminen illegaalisen taistelun tukemiseksi eikä opportunistisia korupuheita varten legaalisen toiminnan suuresta poliittisesta merkityksestä. Kun ei voida pitää oikeana sitä, että työläisille asetettaisiin poliittinen tunnus: „lakkovapaus” j.n.e., niin samoin ei voida pitää oikeana sitäkään, että liberaaleille asetettaisiin tunnus: „määräysvaltainen zemstvo”. *Itsevaltiuden oloissa* mikä zemstvo tahansa, olkoonpa se kuinka ultra-„määräysvaltainen” hyvänsä, tulee kiertämättömästi olemaan kehityskyvyn rujukas, ja *perustuslain oloissa* zemstvo kadottaa heti nykyisen „poliittisen” merkityksensä.

* Kysymyksessä, mitä zemstvolta voidaan odottaa, ovat mielenkiintoisia seuraavat kreivi P. V. Dolgorukovin lausunnot hänen „Listok” lehdessään, joka julkaistiin 60-luvulla (Burtsev, main. teos, ss. 64—67): „Tarkastellessamme zemstvolaitosten perussääntöjä havaitsemme taaskin sen saman, salaisen, mutta alituisesti julkisuuteen tunkeutuvan hallituksen ajatuksen — huumata jaloimellisyudellään; julistaa jylisevästi: „katsokaa, miten paljon minä teille lahjoitan!”. Mutta itse asiassa antaa mahdollisimman vähän, ja antaessaan mahdollisimman vähän pyrkii asettamaan vielä esteitä, ettei voitaisi käyttää täydellisesti sitäkään, mitä on lahjoitettu... Nykyään, itsevaltiudellisten olojen vallitessa, zemstvolaitoksista ei ole hyötyä eikä niistä voikaan olla, niillä ei tule olemaan merkitystä eikä niillä voikaan sitä olla, mutta niissä on runsaasti hedelmällisen kehityksen ituja tulevaisuutta varten... Kohtalo on luultavasti ennakkalta määrännyt uudet zemstvolaitokset olemaan Venäjän tulevan perustuslaillisen järjestelmän pohjana... Mutta siihen asti, kunnes Venäjällä saatetaan voimaan perustuslaillinen hallintomuoto, itsevaltiuden olemassaolon kaudella, kaudella, jolloin ei ole painetun sanan julkaisemisvapautta, zemstvolaitokset on tuomittu jäämään poliittiseksi aaveeksi, julkisten zemstvolaitosten *myiksi* kokouksiksi”. Näin ollen Dolgorukov ei silloinkaan, 60-luvun kuumimmalla kaudella, antautunut ylettömän optimismin valtaan. Ja siitä lähtien kuluneet 40 vuotta ovat oppettaneet meille paljon ja näyttäneet, että „kohtalon” (ja osittain hallituksenkin) tahdosta zemstvol oli ennakkolta määrätty olemaan perustana kokonaiselle sarjalle toimenpiteitä, jotka *huumaavat* perustuslaillisuuden kannattajia.

Liberaalien yhdistyminen on mahdollista kahdessa muodossa: siten, että luodaan itsenäinen liberaalinen (tietenkin illegaalinen) puolue ja siten, että liberaalien taholta järjestetään avunantoa vallankumouksellisille. Hra R. N. S. itse viittaa edelliseen mahdollisuuteen, mutta... jos nuo viittaukset tunnustetaan liberalismiin näköalojen ja mahdollisuuksien todellisiksi ilmauksiksi, niin ne eivät herätä erikoisempaa optimismia. „Ilman zemstvoa”, kirjoittaa hän, „zemstvo-liberaalien on muodostettava liberaalinen puolue tai poistuttava historian näyttämöltä järjestyneenä voimana. Olemme vakuuttuneita siitä, että kiertämättömänä tuloksena zemstvon lakkauttamisesta on oleva liberaalien järjestäytyminen illegaaliseksi, vaikkapa koko ohjelmansa ja menetelmiensä puolesta hyvinkin maltilliseksi puolueeksi”. Jos vasta „lakkauttamisen” tuloksena, niin sitten sitä saa vielä kauan odottaa, sillä ei edes Wittekään halua lakkauttaa zemstvoa, ja Venäjän hallitus pitää yleensä suurta huolta ulkokuoren säilyttämisestä silloinkin, kun sisältö on täydellisesti kuohittu pois. Se, että liberaalien puolue on oleva hyvin maltillinen,— se on aivan luonnollista, eikä porvariston piireissä kehityvältä liikkeeltä (liberaalinen puolue voi pysyä pystyssä vain tuollaisen liikkeen varassa) voida muuta odottaakaan. Mutta sittenkin, mitä tuon puolueen toimintaan, sen „menetelmiin” pitäisi sisältyä? Hra R. N. S. ei selitä sitä. „Itse puolestaan”, sanoo hän, „illegaalinen liberaalinen puolue järjestönä, joka muodostuu kaikkein maltillisimmista ja vähiten toimeliaista oppositioaineksista, ei voi kehittää mitään erittäin laajaa eikä erittäin voimaperäistä toimintaa”... Meidän nähdäksemme liberaalinen puolue voisi aivan hyvin kehittää sekä laajan että voimaperäisen toiminnan jollain määrättyllä toimialalla, vaikkapa se sitten olisikin paikallisten ja pääasiallisesti zemstvojen etujen puitteisiin rajoittunutta toimintaa,— mainitsemme esimerkiksi poliittisten paljastusten järjestämisen... „Mutta kun on olemassa sellaista toimintaa muiden puolueiden, varsinkin sosialidemokraattisen tai työväenpuolueen taholta, saattaa liberaalinen puolue — tekemättä edes suoranaista sopimustakaan sosialidemokraattien kanssa — osoittautua sangen vakavaksi tekijäksi”... Aivan oikein, ja lukija luonnollisesti odottaa, että kirjoittaja vaikkapa aivan yleispiirteisesti viitoittaisi tämän „tekijän” toiminnan. Mutta sen asemesta hra R. N. S. kuvaillee vallankumouksellisen sosialidemokratian kasvua ja sanoo

lopuksi: „Kun on olemassa voimakas poliittinen liike... saat-
taa vähänkin järjestyneellä liberaalisella oppositiolla olla
suuri poliittinen osuus: taitavaa taktiikkaa noudattaen
maltilliset puolueet hyötyvät aina äärimmäisten yhteiskunta-
ainesten välisestä kärjistyvistä taistelusta”... Siinä kaikki!
„Tekijän” (joka on jo ehtinyt muuttua puolueesta „opposi-
tioksi”) „osuus” sisältyykin taistelun kärjistymisestä „hyöty-
miseen”. Ei sanaakaan liberaalien osallistumisesta taiste-
luun, mutta liberaaleille koituvasta hyödystä sen sijaan on
mainittu. Sitä voidaan sanoa ennustukselliseksi harhalau-
seeksi...

Venäjän sosialidemokraatit eivät ole milloinkaan sulkeneet
silmittäänsä siltä, että poliittinen vapaus, jonka puolesta he
ennen kaikkea taistelevat, tuottaa hyötyä *ennen kaikkea*
porvaristolle. Vain sosialisti, joka on vajonnut utopismiin
tai taantumuksellisen narodnikkilaisuuden pahimpiin
ennakkoluuloihin, voisi nousta tämän perusteella vastusta-
maan itsevaltiutta vastaan käytävää taistelua. Porvaristo
käyttää vapautta hyväkseen levätäkseen laakereilla,— prole-
tariaatti tarvitsee ehdottomasti vapautta kehittääkseen täy-
teen laajuuteen taistelunsa sosialismin puolesta. Ja sociali-
demokratia tulee käymään järkähtämättä vapautustaistelua,
olkoonpa porvariston yksien taikka toisten kerrosten suhde
tähän taisteluun millainen hyvänsä. Poliittisen taistelun
etujen kannalta meidän on kannatettava jokaista oppositiota
itsevaltiuden harjoittamaa sortoa vastaan, ilmenipä se mistä
syystä hyvänsä ja missä yhteiskuntakerroksessa tahansa.
Sen tähden meille ei ole lähimainkaan yhdentekevää yleensä
liberaalisen porvaristomme ja muun muassa zemstvomies-
temme oppositio. Jos liberaalit kykenevät järjestäytymään
illegaaliseksi puolueeksi, niin sitä parempi, me tulemme ter-
vehtimään poliittisen itsetietoisuuden kasvua omistavissa
luokissa, tulemme tukemaan heidän vaatimuksiaan, yri-
tämme tehdä niin, että liberaalien ja sosialidemokraattien
toiminta molemmin puolin täydentäisi toinen toistaan*.
Eivät kykene—niin siinäkin (paljon uskottavam-

* Näiden rivien kirjoittaja on joutunut mainitsemaan liberaalisen puolueen
hyödyllisyydestä neljä vuotta sitten, „Narodnoje pravo” puolueen³⁰ johdosta. Ks.
„Venäjän sosialidemokraattien tehtävät” (Geneve, 1898): „...Mutta jos tuossa puo-
lueessa („Narodnoje pravo” puolueessa) on muitakin kuin naamiaispoliitikkoja, jos
siinä on todellisia ei-sosialistisia poliitikkoja, ei-sosialistisia demokraatteja, niin
silloin tuo puolue voi tuottaa tuntuvaa hyötyä pyrkimällä lähentymään porvaris-
tomme poliittisesti oppositiossa olevia aineksia...” (s. 26). (Ks. Teokset, 2. osa,
ss. 320—321. Toim.)

massa) tapauksessa me emme „viittaa kintaalla” liberaaleille, vaan yritämme lujittaa yhteyksiä eri henkilöihin, tutustuttaa heitä liikkeeseemme, tukea heitä paljastamalla työväenlehdistöissä kaikkia ja kaikenlaisia hallituksen halpamaisia tekoja ja paikallisten viranomaisten vehkeilyjä, yritämme saada heidät tukemaan vallankumouksellisia. Tämänkaltaisia vastavuoroisia palveluksia liberaalien ja sosialidemokraattien kesken tehdään nykyäänkin, niitä on vain laajennettava ja lujitettava. Mutta aina valmiina näihin vastavuoroisiin palveluksiin me emme silti koskaan emmekä missään tapauksessa luovu päättäväisestä taistelusta niitä harhaluuloja vastaan, joita on niin paljon Venäjän poliittisesti kehittymättömissä yhteiskuntapiireissä yleensä ja niin myöskin Venäjän liberaalisissa piireissä. Hiukan muuttaen Marxin tunnettua lausetta vuoden 1848 vallankumouksesta me voimme itse asiassa sanoa Venäjänkin vallankumoukseliikkeestä, että sen edistys ei sisälly joidenkin myönteisten saavutusten hankkimiseen, vaan vahingollisista harhaluuloista vapautumiseen³¹. Olemme vapautuneet anarkismin ja narodnikkilaisen sosialismin harhaluuloista, politiikan ylenkatsomisesta, Venäjän omaperäiseen kehitykseen uskomisesta, siitä vakaumuksesta, että kansa on valmis vallankumoukseen, vallan anastamisteoriasta sekä teoriasta sankarillisen intelligenssin kaksinkamppailusta itsevaltiutta vastaan.

Liberaalimmekin olisi jo aika vapautua siitä teoreettisesti kerrassaan mitä epäpätevimmästä ja käytännöllisesti kaikkein sitkeähenkisimmästä harhaluulosta, että vielä on muka mahdollista sopimuksenhierominen Venäjän itsevaltiuden kanssa, että jokin zemstvo on muka perustuslain itu, että tämän viimeksi mainitun vilpittömät kannattajat muka voivat täyttää Hannibalin valansa kärsivällisellä legaalisella toiminnalla ja kärsivällisillä kehoituksilla taltuttamaan vihollista.
